

M A T E R I A Ł Y

JANUSZ TADEUSZ PODGÓRSKI

MATERIAŁY ARCHEOLOGICZNE Z CMENTARZYSKA GRUPY KASZUBSKIEJ KULTURY ŁUŻYCKIEJ W WYSINIE, GM. LINIEWO, STAN. 2

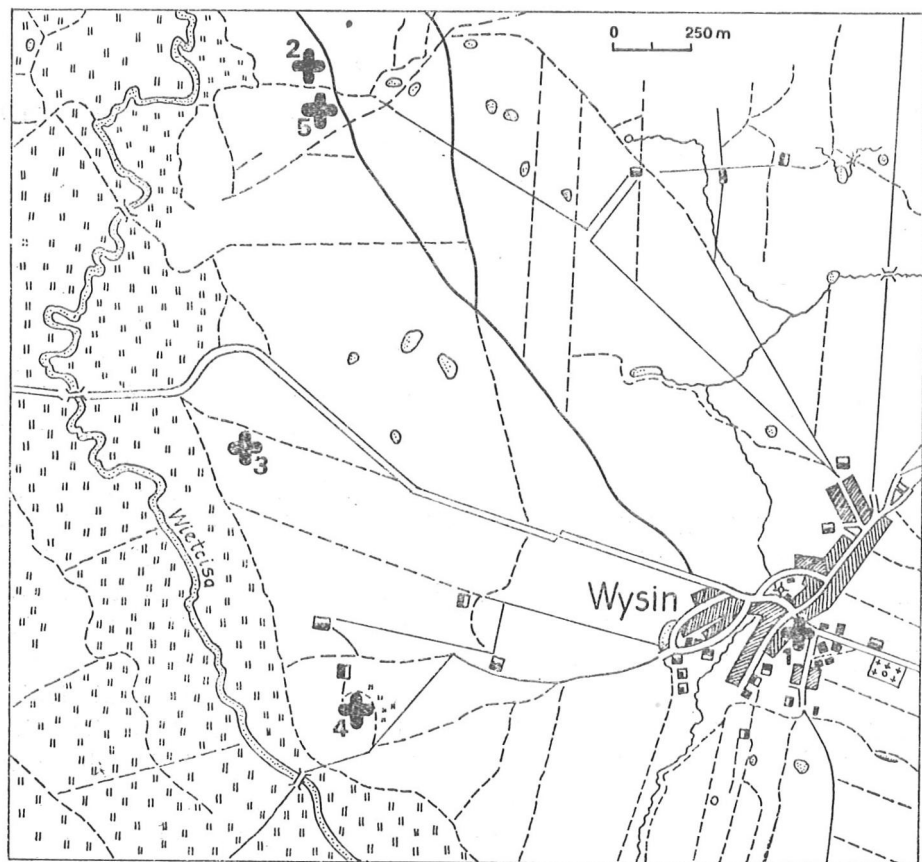
Wstęp

Cmentarzysko położone jest około 2,1 km na północny zachód od kościoła w Wysinie, przy drodze polnej prowadzącej z Wysina do Skrzydlówka, w pobliżu granicy obu miejscowości, na wyniosłym, wschodnim brzegu rzeki Wietcisa i około 500 m na północny wschód od wybudowania Głębocek (ryc. 1). Obiekt zajmuje rozległe, dość płaskie wzniesienie, którego zachodnią granicę stanowi zalesiona skarpa, stromo opadająca ku dolinie Wietcisy. W kierunku południowym i południowo-wschodnim znajduje się dość łagodny stok, tworzący rodzaj dwustopniowego tarasu. Od południowego wschodu granicę wzniesienia stanowi niewielka, wydłużona kotlinka, w której obecnie znajduje się łąka z niewielkimi stawami. Od północy cmentarzysko przylega do granicy wsi Skrzydlówko. Pod uprawą znajdowała się najwyższa partia wzniesienia, natomiast południowa i południowo-wschodnia skarpa stanowiła nieużytek, który na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych porastały samosiejki sosny. Obecnie cały teren wzniesienia jest zalesiony.

Cmentarzysko to znane było już w XIX i w początkach XX w.¹ W okresie międzywojennym odkryto tu podczas orki kilka grobów, których zawartość zaginęła (bliższe opisy odkryć zawiera część materiałowa niniejszego opracowania). Po drugiej wojnie światowej zaobserwowano ciemną plamę (palenisko?, grób z resztkami stosu?, pozostałości stosu ciałopalnego?), a w bliżej nie określonym czasie wyorano grób, zawie-

¹ G. Ossowski, *Mapa archeologiczna Prus Zachodnich*, Kraków 1881, s. 49; *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. XIV, Warszawa 1895, s. 108; L. J. Łuka, *Kultura wschodniopomorska na Pomorzu Gdańskim*, t. I, Wrocław 1966, s. 429 (stanowisko 2 i 5). Według informacji Zofii i Bronisławy Brzezińskich z Wysina, uzyskanych w dniu 20 I 1978 r., w 1912 r. pole to zakupili Brzezińscy od Bernarda Myszkiera z Głębocka (wybudowanie na terenie wsi Wysin). Już wówczas mówiono o grobach wyorywanych na polu podczas orki.

rający 2 popielnice, który ponownie zasypano. Dokładniejsze dane mamy odnośnie do odkryć z lat sześćdziesiątych i późniejszych. W dniu 26 V 1965 r. grupa uczniów Liceum Ogólnokształcącego w Kościerzynie pod kierunkiem nauczyciela historii dr. Jerzego Knyby rozkopła odkryty przedtem grób skrzynkowy, zawierający dwie popielnice. Jedną ocalałą

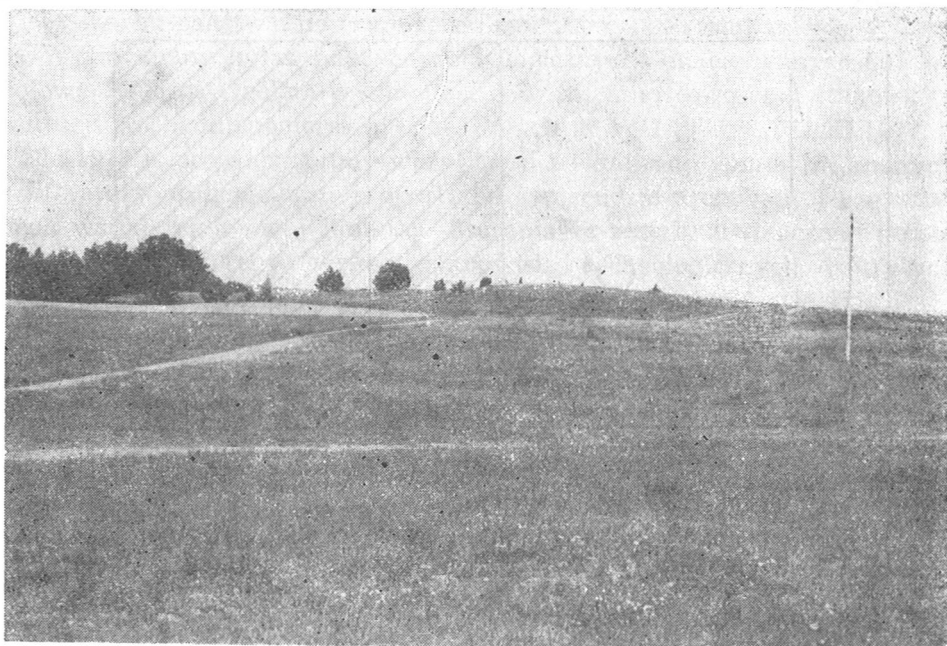
Ryc. 1. Wysin, gm. Liniewo. Położenie stanowisk kultury łyżycskiej i wschodnio-pomorskiej

Fig. 1. Wysin, Liniewo parish. Situation of Lusatian and East Pomorze Culture sites

popielnicę złożono w zbiorach archeologicznych gabinetu historycznego LO w Kościerzynie, gdzie znajduje się do dzisiaj². Grób ten, oznaczony numerem 1, znajdował się na płaskowyżu, w pobliżu zalesionej skarpy. Kolejnego odkrycia dokonano jesienią 1968 r. W dniu 18 X 1968 r. dr

² Popielnicę tę przekazano Kościerskiemu Domowi Kultury. Nosi ona, co prawda, napis: „Skrzydłówko, II w. p.n.e.”, ale pochodzi z omawianego stanowiska.

Leon Jan Łuka wraz z mgr. Mirosławem Pietrzakiem i mgr. Alfonsem Klejną przeprowadzili badania ratownicze, zabezpieczając zawartość grobu skrzynkowego nr 2, położonego w górnej partii wzniesienia. Materiały te znajdują się w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, nr inw. 1968:54. Jesienią następnego roku dr J. Knyba przekazał muzeum fragment szyjki popielnicy (nr inw. 1969:68), pochodzący przypuszczalnie z grobu nr 1. Cmentarzysko wpisane zostało do rejestru dóbr kultury województwa gdańskiego³.

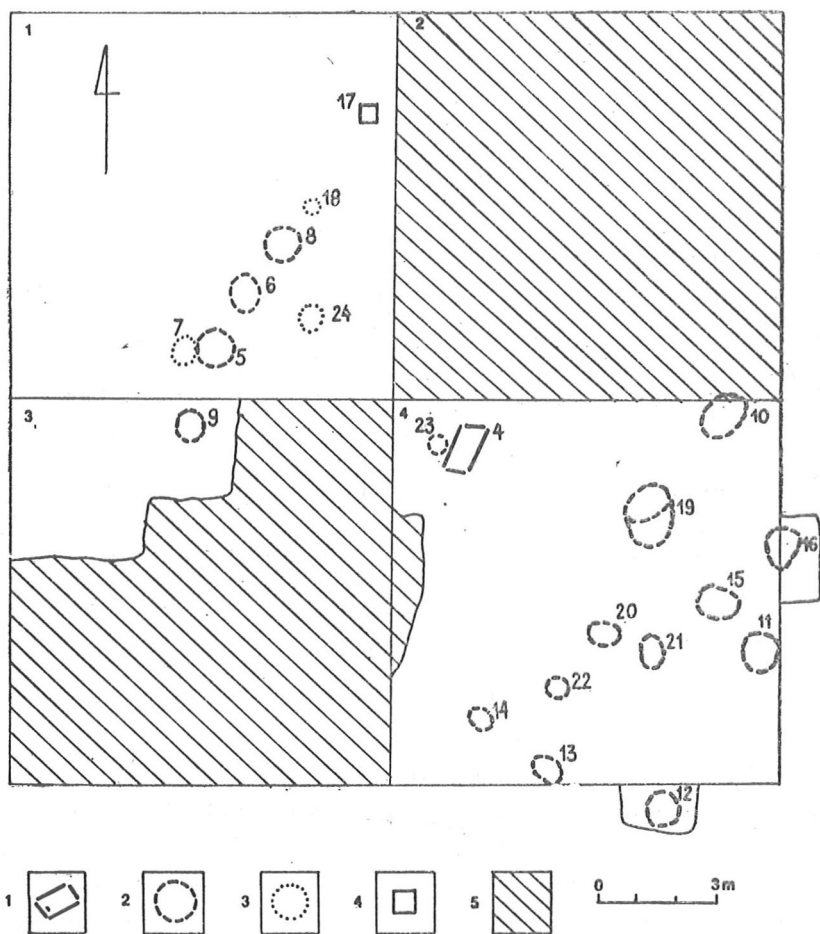
Ryc. 2. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Widok od południa na stanowisko

Fig. 2. Wysin, Liniewo parish, site 2. View of the site from the south

Wspomniane odkrycia skłoniły Muzeum Archeologiczne w Gdańsku do podjęcia ratowniczych badań wykopaliskowych na cmentarzysku, zaplanowanych na rok 1970. Badania te nie doszły wówczas do skutku ze względu na ograniczenia kredytów przeznaczonych na wykopaliska. Wiosną 1971 r. odkryto kolejny grób, z którego mgr Jerzy Szwed, przeprowadzający z ramienia muzeum inspekcję cmentarzyska, otrzymał od właścicieli terenu fragmenty czarnej, zdobionej popielnicy. Na resztki

³ Decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 6 V 1969 r. cmentarzysko to wpisano do rejestru dóbr kultury województwa gdańskiego pod nrem 33/Archeol.

owego naczynia natrafiono w lipcu 1971 r., w trakcie ratowniczych badań wykopaliskowych. Prowadząc wówczas prace ratownicze na cmentarzysku kultury wielbarskiej w pobliskim Skrzydlówku, w dniu 19 lipca tegoż roku przeprowadziłem badania powierzchniowe na omawianym stanowisku w Wysinie. Wyniki tych badań oraz dane uzyskane od sióstr Brzezińskich skłoniły mnie do przeprowadzenia ratowniczych prac wykopaliskowych. Badania te zrealizowano w okresie: 20—27 VII 1971 r. Wykop założono przy skarpie południowej, w pobliżu drogi prowadzącej do Skrzydlówka (ryc. 2) i jednocześnie w rejonie miejsca odkrycia z wiosny tegoż roku. Na przebadanym obszarze ok. 215 m² odkryto

Ryc. 3. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Plan arowy cmentarzyska.

Legenda: 1 — grób skrzynkowy, 2 — grób obwarowany, 3 — grób popielnicowy (?), 4 — zniszczony obiekt nr 17, 5 — teren nieprzekopany

Fig. 3. Wysin, Liniewo parish, site 2. Area plan of the cemetery.

Legend: 1 — chest grave, 2 — enclosed grave, 3 — urn grave (?), 4 — damaged object No. 17, 5 — unexcavated terrain

ogółem 21 obiektów⁴ (nr 4—24, ryc. 3). Ze względu na bardzo sypki piasek zalegający w tym miejscu i duży stopień zniszczenia cmentarzyska zastosowano nie tradycyjną metodę kopania rowkami kontrolnymi, lecz odsłanianie powierzchni wykopu strefami szerokości do 2 m i głębokości do 60 cm. Zastosowanie tej metody umożliwiło odkrycie grobów silnie zniszczonych, wykazujących się małymi rozmiarami, a których prawdopodobnie nie odkryto by, przekopując przestrzeń równoległymi rowkami, w odstępach 50 cm.

Po 1971 r., według relacji Zofii i Bronisławy Brzezińskich, nie odkryto już żadnych grobów. W 1975 r. właścicielki przekazały gospodarstwo na rzecz skarbu państwa, po czym teren cmentarzyska został zalesiony.

Wysin znany był z odkryć archeologicznych, dokonywanych już od połowy XIX w. Ogółem wymienia się w tej miejscowości 4 stanowiska kultury wschodniopomorskiej⁵. W dniach 26 VIII 1976 r., 11 XI 1977 r. i 20 I 1978 r. podjąłem próby weryfikacji i lokalizacji stanowisk znanych z literatury archeologicznej, oparte na kwerendzie archiwalnej i wywiadach wśród miejscowej ludności. Starania te zostały uwieńczone powodzeniem. Ostateczny wykaz stanowisk archeologicznych odkrytych w Wysinie przedstawia się więc następująco (por. również ryc. 1):

Stan. 1. Cmentarzysko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza, położone na terenie wsi, na południe od budynku obecnej szkoły wybudowanej w 1876 r. i kuźni A. Kłodkowskiego⁶.

Stan. 2. Cmentarzysko kultury łużyckiej — por. opis położenia na początku niniejszego opracowania. Należy nadmienić, że wybudowanie Głębocek było od lat siedzibą części rodziny Myszkierów. Teren cmentarzyska do 1912 r. należał do Bernarda Myszkiera⁷, od którego nabyli pole Brzezińscy. Dlatego też informacje o stanowiskach nr 2 i 5, podane przez L. J. Łukę, dotyczą w istocie tego samego cmentarzyska⁸.

Stan. 3. Cmentarzysko kultury wschodniopomorskiej, położone na wzniesieniu, na wschodnim brzegu Wietcisy, na południe od szosy Lubieszyn—Wysin, na tzw. organistówce⁹. Stanowisko to jest identyczne

⁴ Pierwszą wzmiankę o badaniach opublikowano w *Informatorze Archeologicznym. Badania 1971*, s. 104—105. Por. również: J. Podgórski, *Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Gdańsku w zakresie ochrony zabytków archeologicznych w województwie gdańskim w latach 1970—1971*, „Pomorania Antiqua”, t. 5, 1974, s. 448—449. W toku prac przebadano jedynie 2 ary z 4 zaplanowanych do badań, usytuowane po przekątnej terenu wytyczonego do badań. Pozostałe ary, zajęte przez hałdy piasku, ze względu na brak funduszy nie zostały wówczas przekopane.

⁵ L. J. Łuka, *Kultura...*, s. 429—430.

⁶ *Tamże*, s. 429, stanowisko 1.

⁷ W *Słowniku geograficznym...*, s. 108, nazwisko Myszkier zostało zniekształcone (Mirsza).

⁸ Por. L. J. Łuka, *Kultura...*, s. 429, stanowisko 2 i 5.

⁹ *Tamże*, s. 429, stanowisko 3.

ze stanowiskiem nie oznaczonym kolejnym numerem, znanym z odkryć w r. 1890 i 1895 na polu organisty Podlaszewskiego, który był następcą Chybowskiego¹⁰. Obecnie pole to należy do SKR Wysin.

Stan. 4. Cmentarzysko kultury wschodniopomorskiej, położone na niewielkim, obecnie zalesionym, wzniesieniu, znajdującym się na wschodnim brzegu Wietcisy, na polu należącym w końcu XIX i w początkach XX w. do Antoniego Gdańca¹¹.

Ponadto w 1971 r. około 100 m na południe od miejsca badań natrafiono w czasie badań powierzchniowych na drobne ułamki ceramiczne, zaszeregowane do kultury wschodniopomorskiej (zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, nr inw 1971 : 191, nr kat. 1971 : 378). Stanowisko to oznaczono na ryc. 1 numerem 5.

Poza wymienionymi w toku badań powierzchniowych i ratowniczych przeprowadzonych w 1971 r. odkryto jeszcze następujące stanowiska:

Stan. 6. Osada otwarta z okresu wczesnośredniowiecznego, położona po północnej stronie łuku szosy Lubieszyn—Wysin, na krawędzi wyso- czynny.

Stan. 7. Osada wielokulturowa, datowana na okres wpływów rzymskich i wczesnośredniowiecznych (nr 191/A), położona po południowej stronie wspomnianego łuku szosy, tj. pomiędzy stanowiskami nr 6 i nr 3.

Na zakończenie powyższych uwag wstępnych pragnę złożyć serdeczne podziękowanie Zofii i Bronisławie Brzezińskim, Władysławowi Kupperowi i Augustowi Kłodkowskiemu z Wysina oraz Stanisławowi Myszkierowi z Lubania za cenne informacje, dzięki którym udało się zlokalizować odkrycia archeologiczne dokonane przed wielu laty na terenie Wysina. Serdeczne podziękowanie składam również dr. Jerzemu Knybie z Kościerzyny za wypożyczenie inwentarza grobu nr 1 i informacje dotyczące tego odkrycia oraz doc. habil. Leonowi Janowi Łuce, Dyrektorowi Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, za wyrażenie zgody na opublikowanie materiałów z grobu nr 2.

I. Materiały zabytkowe ze stanowiska nr 2

Okres przed I wojną światową. W 1885 r. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* podaje o stanowisku następującą informację: „[...] całe cmentarzysko [...] znajdowało się na wybudowaniu Mirszy...”, gdy natomiast w przypadku pozostałych stanowisk w Wysinie mowa jest o odkrywaniu grobów skrzynkowych (prawdopodobnie mniej licznych). Przed 1912 r. odkrywano tu groby podczas prac polowych.

¹⁰ *Tamże*, s. 430.

¹¹ *Tamże*, s. 429, stanowisko 4. O odkryciu grobu skrzynkowego krótko przed 1895 r., zawierającego 3 popielnice, wspomina cytowany *Słownik geograficzny...* s. 108.

Okres międzywojenny. Odkryto łącznie kilka grobów, zawierających zwykle po dwie popielnice, w tym m.in.: 1) Grób skrzynkowy, na który natrafiono blisko miejsca badań w 1971 r., liczący 12 naczyń, w tym dużą popielnicę baniastą. Pozostałe naczynia były mniejsze. Dużą popielnicę wyjęto, a kości wysypano do grobu, który następnie zasypiano. Naczynie było przechowywane przez szereg lat u Brzezińskich, wypożyczyły je m.in. dzieci mieszkańców Wysina, kształcące się w Poznaniu. Z czasem popielnica rozpadła się; 2) Popielnica brunatna z przepalonymi kośćmi ludzkimi wewnątrz, przechowywana u Brzezińskich aż do okresu okupacji. Na żądanie Niemca, który objął wówczas to gospodarstwo, brat Bronisławy, Jan Brzeziński, zakopał ponownie naczynie w nieznanym miejscu; 3) Ozdoba z brązu, według relacji siostr Brzezińskich, było to duże kółko z grubego drutu brązowego z paciorkiem z niebieskiego szkła lub z brązu. Z uzyskanych informacji nie wynika, czy była to bransoleta, czy też kolczyk. Zabytek zaginął podczas wojny, gdy mieszkańców Wysina wysiedlono.

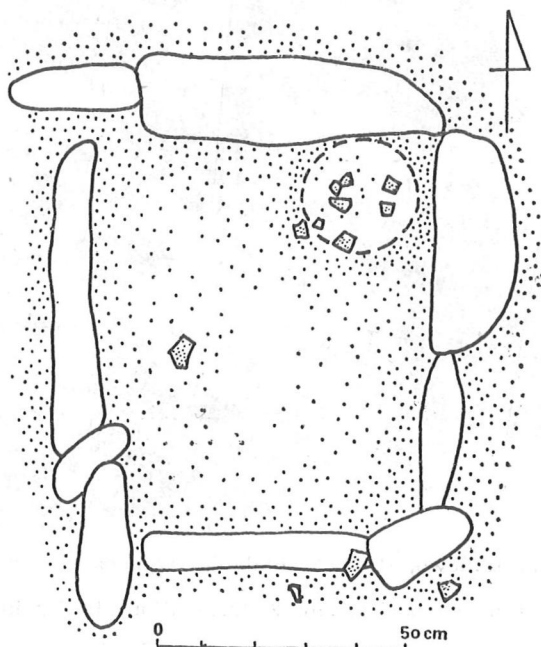
Ryc. 4. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Badania wykopaliskowe na cmentarzysku

Fig. 4. Wysin, Liniewo parish, site 2. Excavation studies in the cemetery

Okres powojenny. Dd 1965 r. odkryto tu m. in.: 1) Czarną plamę ziemi (palenisko?, pozostałość stosu ciałopalnego?, grób z resztkami stosu?, ślady tzw. ognisk świętojańskich, które palono od lat na tym

wzniesieniu?), w której wystąpiła spalenizna z okopconymi kamieniami i węglem drzewnym; 2) Grób skrzynkowy, zawierający 2 popielnice, które rozpadły się w momencie odkrycia. Znaleźisko to zostało ponownie zasypane przez odkrywcę, rolnika Grzegorza Wróblewskiego z Wysina.

Odkrycie w 1965 r. Grób skrzynkowy nr 1, zawierający 2 popielnice, z których zachowała się jedna. Inwentarz wydobył dr J. Knyba z Kościerzyny. Popielnica z brzuścem w dolnej części kulistym, w górnej, powyżej załomu — stożkowatym, przechodzącym łagodnie w wysoką, stożkową szyjkę. Największa wydętość brzuśca znajduje się na 1/2 wysokości. Powierzchnia naczynia brunatna, miejscami szarobrunatna, górą gładka, natomiast poniżej łagodnego załomu schropowana, obrzucona tłustą gliną. Wymiary: wys. 28,6 cm, otwór ok. 14 cm (brzeg naczynia jest wyszczerbiony), brzusiec 25,5 cm, dno 8,5 cm, grub. ścianki 0,6 cm (tabl. Id). Wewnątrz popielnicy znajdowały się przepalone kości ludzkie oraz ułamki stopionych przedmiotów brązowych i żelaznych: 1) Fragm. przedmiotu brązowego (bransolety lub naszyjnika), ułamanego, wygiętego i stopionego w ogniu, zach. dł. 2,0 cm, średn. $0,5 \times 0,6$ cm (tabl. Ic); 2) Fragm. wypukłej blaszki brązowej (lub pustego wewnątrz przedmiotu), połamany, wys. 0,4 cm; średn. $0,8 \times 0,9$ cm (tabl. Ib); 3)

Ryc. 5. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 2

Fig. 5. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 2

Fragm. przedmiotu brązowego, silnie stopiony, połamany i niekształtny, zach. dł. 0,9 cm; 4) Zwinięta w kółko wąska taśma żelazna (?), zniekształcona w ogniu, średn. $0,9 \times 0,7$ cm, szer. 0,2 cm (tabl. Ia).

Badania ratownicze dr. L.J. Łuki i mgr. M. Pietrzaka w 1968 r. Grób skrzynkowy nr 2 zbudowany z płyt piaskowca tworzących prostokąt, usytuowany na osi N—S. Brak bliższych danych o konstrukcji grobu. Wymiary: dł. 0,75 m (N—S), szer. 0,70 (E—W), dno na głęb. 0,60 m (ryc. 5).

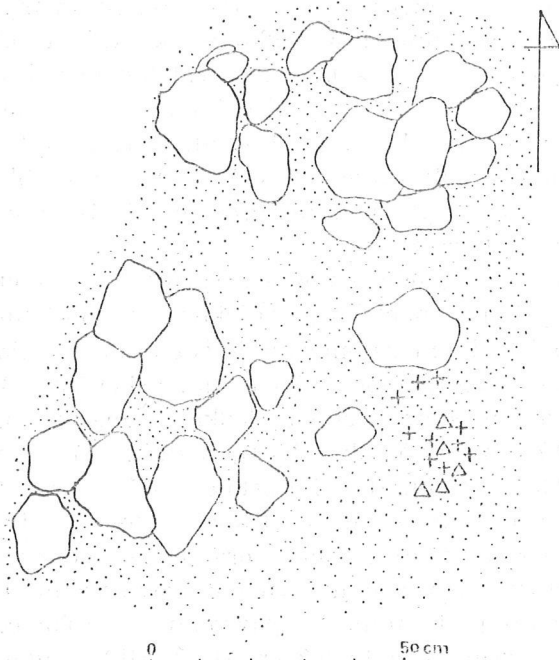
Popielnica nr 1, usytuowana w narożniku NE grobu. Naczynie zachowane w dużych fragmentach i częściowo zrekonstruowane. Brzusiec dwustożkowy o łagodnym załomie umieszczonym w połowie wysokości. Szyjka stożkowa, wyodrębniona niewielkim uskokiem. Brzeg słabo wychylony na zewnątrz. Powierzchnia gładka, brunatna, dno płaskie. Wymiary: wys. 19,7 cm, otwór ok. 12 cm, brzusiec 21,5 cm, dno 10,0 cm, grub. ścianki 0,8 cm (tabl. IIa). Pozostałe naczynia zachowały się tylko w niewielkich fragmentach, na podstawie których stwierdzić można, iż pochodzą od co najmniej 2 naczyń oraz misy i pokrywy czapkowatej: 1) Fragmenty dwustożkowego naczynia o powierzchni brunatnej, miejscami szarobrunatnej, starannie wygładzonej, z szyjką oddzieloną uskokiem od brzuśca, grub. ścianki 0,8 cm (tabl. IIb), fragm. płaskiego dna grub. 1,2 cm; 2) Fragmenty dolnej partii brzuśca naczynia o powierzchni ceglastobrunatnej, schropowanej, obrzucanej tłustą gliną, grub. ścianki 1,0 cm (tabl. IIg) oraz fragment szyjki tegoż naczynia, wyodrębnionej uskokiem od brzuśca (tabl. IIh) i fragment płaskiego dna, grub. 1,6 cm (tabl. IIc); 3) Fragment pokrywy wpuszczanej, czapkowatej, z cylindryczną zakładką. Krawędź pogrubiona i nieco podniesiona ku górze. Powierzchnia gładka, wypał słaby. Wymiary: zach. wys. pokrywy ok. 2,8 cm, średn. 15,0 cm, wys. zakładki 1,1 cm, średn. 10,0 cm (tabl. IId); 4) Fragment misy w kształcie wycinka kuli. Powierzchnia jasnobrunatna, gładka, wewnątrz — szarobrunatna. Wymiary: zach. wys. 8,2 cm, średn. 15,0 cm, grub. ścianki 0,6 cm (tabl. IIe). Ponadto z grobu wydobyto przepalone kości ludzkie.

D a d r. J. K n y b y z K o ś c i e r z y n y w 1 9 6 9 r.

Fragment stożkowatej, wydłużonej szyjki z nieco wychylonym na zewnątrz brzegiem, pochodzący prawdopodobnie od naczynia dwustożkowego. Powierzchnia zewnętrzna niestarannie gładzona, jasnobrunatna, miejscami szarobrunatna, wewnętrzna — brunatna. Domieszka średnio- i gruboziarnista tłucznia, grub. ścianki 0,8—1,1 cm, otwór ok. 11 cm. Fragment ten pochodzi przypuszczalnie z grobu nr 1. Nr inw. 1969:68 (tabl. Xe).

Odkrycie przypadkowe w 1971 r. i badania J. Podgórskiego w lipcu 1971 r. (nr inw. 1971:69, 137).

Grób nr 4, skrzynkowy z obstawą, zniszczony (ryc. 6). Odkryty został wiosną 1971 r. Wydobyte ułamki popielnicy przekazano Muzeum

Ryc. 6. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 4

Fig. 6. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 4

Archeologicznemu w Gdańsku (nr inw. 1971 : 69, nr kat. 1971 : 83). Oznaczono go początkowo jako grób nr 3, jednakże w toku wykopalisk okazało się, że grób nr 4 tożsamy jest z odkryciem z wiosny 1971 r. W dole po odkrytym grobie znajdowało się na głęb. 0,40 m duże skupisko kamieni polnych, wydłużone na osi NE—SW, stanowiące pozostałość obstarwy grobu. Płyty skrzyni grobowej zostały wydobyte uprzednio. Na wschodnim skraju skupiska kamieni zalegały na głęb. 0,65 m przepalone kości ludzkie i ułamki czarnej, zdobionej popielnicy, ustawionej na płaskich płytkach czerwonego piaskowca. Wymiary skupiska kamieni: dł. 1,35 m (NE—SW), szer. 0,80 m (NW—SE), szerokość ze skupiskiem kości 0,85 m.

Ułamki zainwentaryzowane pod nr 1971 : 69 oraz wydobyte w toku wykopalisk pochodzą z tej samej popielnicy: naczynie o zdeformowanym brzuścu, pierwotnie zapewne baniastym oraz stożkowej szyjce i brzegu wychylonym na zewnątrz. Powierzchnia gładka, obustronnie czarna. Szyjkę od brzuśca oddziela dookólna linia ryta, obniżona z przodu naczynia. Poniżej linii rząd kolistych dółków, gęsto rozmieszczonych dookoła brzuśca, z przerwą pośrodku, oraz ornament krótkiej jodelki, składający się z 3 słupków: środkowego w układzie pionowym i zew-

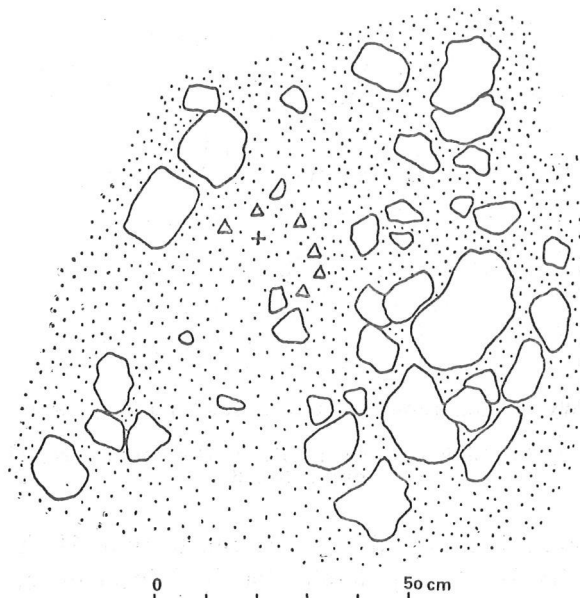
nętrzných — ukośnych, złożonych z potrójnych rzędów nakłuć, sięgający największej wydętości brzusca. Dno nie zachowało się. Naczynie częściowo zrekonstruowane, niekształtne, co wynika częściowo z pierwotnej deformacji, jak widać na stykających się, zachowanych fragmentach. Wymiary: zach. wys. 23,3 cm, otwór $12,2 \times 13,2$ cm, brzusiec $27,5 \times 29$ cm (tabl. IIIa).

Zrekonstruowana pokrywa płaska, wpuszczana, ze stożkową zakładką. Powierzchnia gładka, czarna. Wymiary: wys. pokrywy 2,8—3,3 cm, średn. 16 cm, wys. zakładki 1,9 cm, średn. 10,8 cm (tabl. IIIa).

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 5, obwarowany (ryc. 7). Odkryty został na głęb. 0,20 m. Obwarowanie, zbudowane z kamieni różnych wielkości. otaczało prawie kolistie zniszczoną popielnicę i przepalone kości ludzkie. Popielnica ustawiona była pierwotnie na płycie piaskowca, znajdującej się 4 cm poniżej powierzchni grobu. Wymiary: dł. 1,05 m (E—W), szer. 1,00 m (N—S).

Ceramika — 17 drobnych ułamków, w tym: 1) Fragm. załomu brzuscia zdobiony ukośnymi nakłuciami, powierzchnia brunatna (tabl. IIId); 2) Fragm. brzegu naczynia o powierzchni zewnętrznej szarej; 3) Fragm. partii środkowej naczynia o powierzchni brunatnej i szarej, zdobiony grupą rozchodzących się promieniście kresek, grub. 0,6 cm (tabl. IIIf); 4) Fragm. partii środkowej naczynia o powierzchni zewnętrznej czarnej

Ryc. 7. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 5

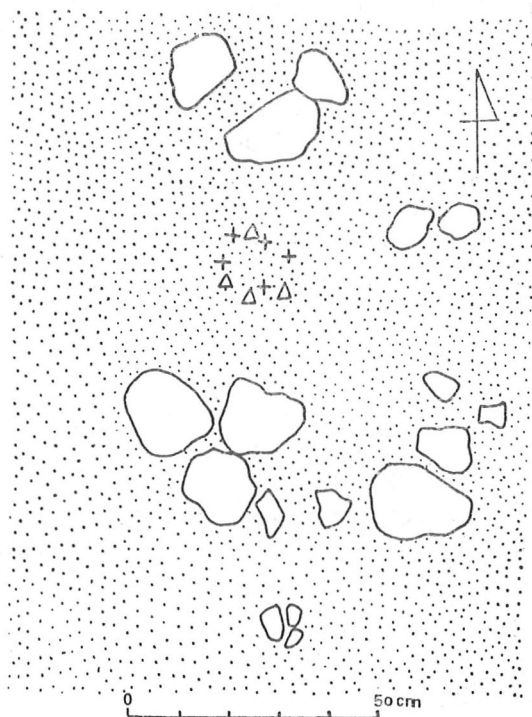
Fig. 7. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 5

(odprysk), zdobiony ornamentem długich kresek pionowych i krótkich, poziomych po bokach (tabl. IIIb); 5) 13 drobnych ułamków partii środkowych naczyń o powierzchniach gładkich: brunatnych (10 fragm.), ceglastobrunatnych (1 fragm.) i czarnych (2 fragm.).

Niewielka ilość przepalonych kości ludzkich.

Grób nr 6, obwarowany (ryc. 8). Znajdował się na głęb. 0,24 m. Obwarowanie zbudowane z kamieni polnych tworzyło pierwotnie koleisty układ, obecnie — nieregularny, wydłużony na osi N—S. Wewnątrz obwarowania, pośrodku, zalegały ułamki popielnicy i przepalone kości ludzkie. Wymiary: 1,00 m (N—S) $\times$ 0,75 m (E—W).

Ceramika — 12 drobnych ułamków o grub. 0,5—0,8 cm, pochodzących od naczyń z powierzchniami gładkimi, brunatnymi — 9 fragm.,

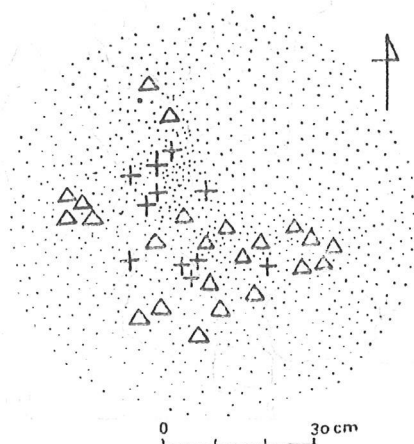
Ryc. 8. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 6

Fig. 8. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 6

szarymi — 2 fragm. i czarnymi — 1 fragm., w tym: 1) Fragm. naczynia grub. 1,5 cm z bardzo liczną domieszką średnioziarnistą, barwa szara; 2) Fragm. talerza lub płaskiej pokrywy (odprysk powierzchni zewnętrznej) o powierzchni ceglastobrunatnej.

Minimalna ilość przepalonych kości ludzkich — 4 drobne fragm.

Grób nr 7, zniszczony, popielnicowy (?). Na głęb. 0,10 m natrafiono na ułamki zniszczonego naczynia i rozrzucone przepalone kości ludzkie, tkwiące w piasku. Wymiary rozrzutu ceramiki: 0,55 m (E—W) $\times$ 0,50 m (N—S), (ryc. 9).

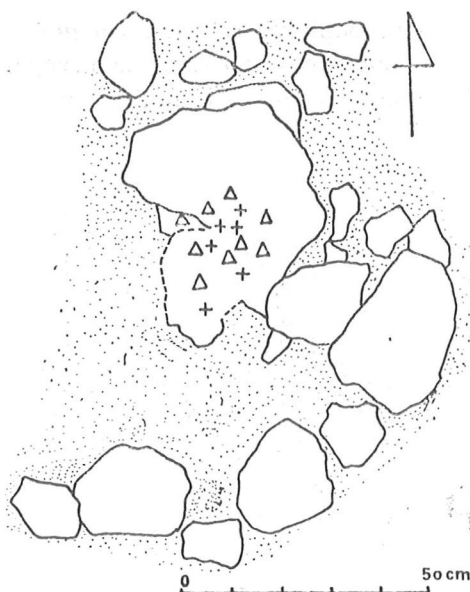
Ryc. 9. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu 7

Fig. 9. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 7

Ceramika: 1) 5 fragm. brzegów, w tym 2 fragm. brzegu naczynia ze stożkową szyjką, o powierzchni brunatnej, miejscami szarej, gładkiej, grub. 0,5 cm (tabl. VIId), o średn. 16 cm; 2) 2 pogrubione brzegi z płaską krawędzią, wychylone na zewnątrz, powierzchnia brunatna (tabl. VIIa); 3) Fragm. górnej partii naczynia z wyodrębnioną, gładką szyjką i schropowaconym brzuścem, na zachowanym fragmencie widnieje małe, nie przekłute ucho. Powierzchnia zewnętrzna brunatna, miejscami szarobrunatna, wewnątrz brunatna, grub. ścianki 0,7 cm, szer. ucha 1,3 cm (tabl. VIIc); 4) Fragm. brzuśca naczynia z plastycznym ornamentem w postaci poziomej listwy, z której zwieszają się pionowo i ukośnie 3 (zachowały się dwie) listwy zakończone płaskimi guzkami, powierzchnia zewnętrzna brunatna, wewnątrz szara (tabl. VIIb); 5) Kilkadziesiąt drobnych ułamków różnych naczyń o grub. 0,5—1,0 cm, o powierzchni zewnętrznej ceglastobrunatnej, jasnobrunatnej, brunatnej, szarobrunatnej, wewnętrznej — brunatnej, szarej i czarnej. Niektóre ułamki mają powierzchnię schropowaconą.

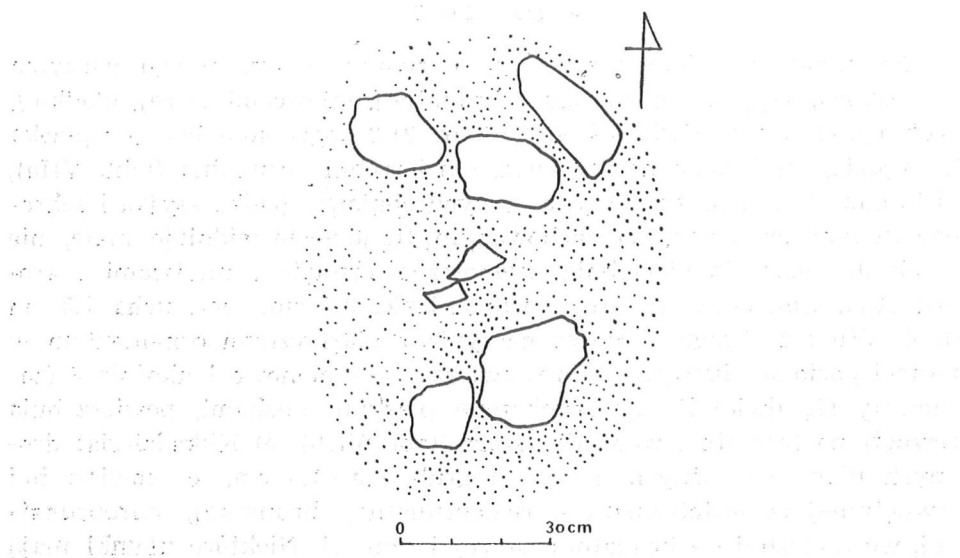
Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 8, obwarowany, zniszczony (ryc. 10). Na głęb. 0,10 m ukazało się prawie koliste skupisko kamieni polnych, otaczających z 3 stron (z wyjątkiem zachodu) popielnicę, zachowaną w postaci drobnych ułamków ceramicznych, ustawioną na płycie piaskowca. Wymiary: 1,10 m (N—S) $\times$ 0,90 m (E—W).

Ryc. 10. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 8

Fig. 10. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 8

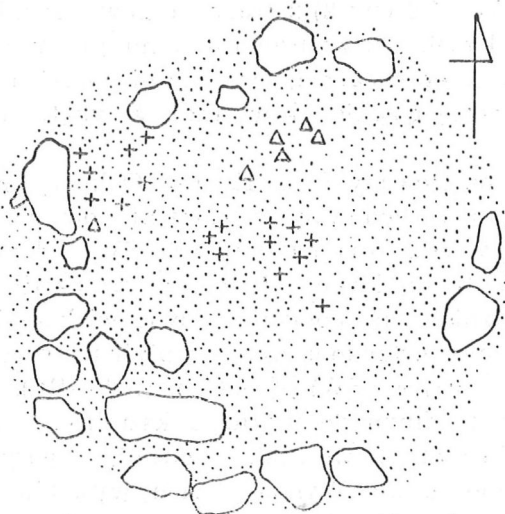
Ryc. 11. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 9

Fig. 11. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 9

Z naczynia zachowało się kilkadziesiąt odprysków powierzchni i kilka niewielkich ułamków z powierzchnią gładką, obustronnie czarną; wśród ułamków jest 1 fragm. brzegu, nieco wychylony na zewnątrz, grub. 0,6 cm, z dużą domieszką średnioziarnistą, słabo wypalony.

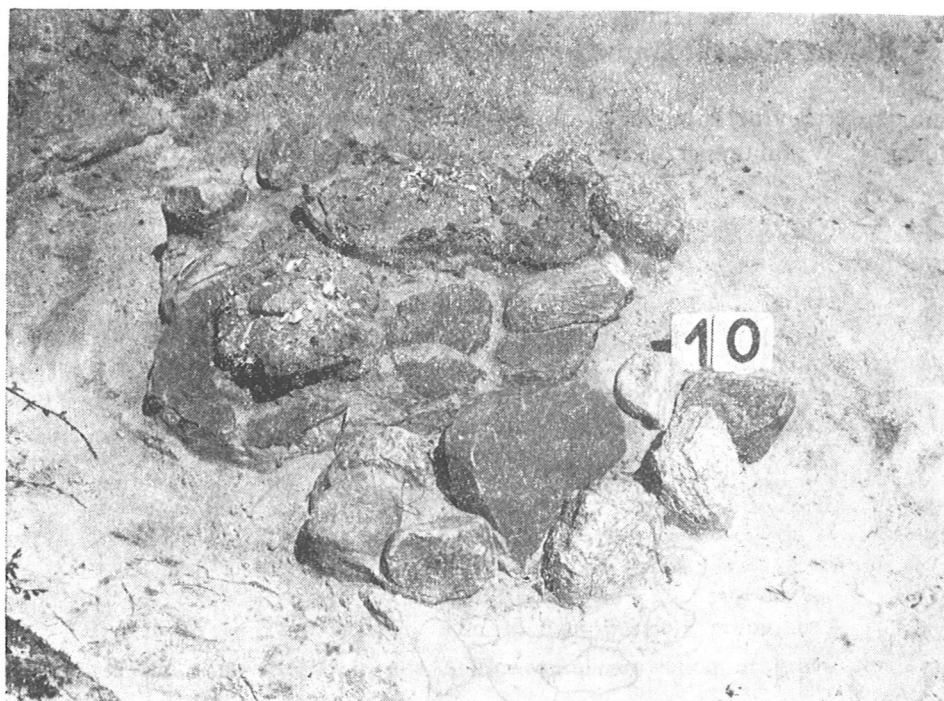
Przepalone kości ludzkie — niewielka ilość, w tym 3 zęby.

Grób nr 9, obwarowany, zniszczony (ryc. 11). Odkryto go na głęb. 0,10 m. Tworzyło go nieregularne skupisko kilku kamieni polnych, pomiędzy którymi zalegały drobne ułamki ceramiczne i przepalone kości ludzkie. Wymiary: 0,80 m (N—S) $\times$ 0,55 m (E—W).

Ryc. 12. Wysin, gm. Liniewo, stan 2. Rzut poziomy grobu nr 10

Fig. 12. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 10

Ryc. 13. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Grób obwarowany nr 10

Fig. 13. Wysin, Liniewo parish, site 2. Encased grave No. 10

Ceramika — 19 bardzo drobnych fragmentów, pochodzących od różnych naczyń, w tym: 1) 3 fragm. o powierzchni zewnętrznej gładkiej, brunatnej, grub. 0,5—1,0 cm; 2) 2 fragm. o powierzchni schropowaczonej, w tym 1 duży ułamek barwy brunatnej, miejscami ceglastrobrunatnej, grub. 1,0 cm; 3) 1 brzeg naczynia, zapewne niewielkich rozmiarów, o powierzchni zewnętrznej gładkiej, brunatnej, wewnątrz czarnej, grub. 0,4 cm.

Grób nr 10, obwarowany (ryc. 12, 13). Odkryty na głęb. 15 cm. Owalne obwarowanie, zbudowane z kamieni polnych różnej wielkości, usytuowane było dłuższą osią na linii NE—SW. Od południa w obwarowaniu tkwiła płyta piaskowca. Wewnątrz, w partii północnej grobu, znajdowały się 3 zniszczone popielnice: dwie większe i jedna mniejsza, z pokrywą. Popielnice ustawione były na płytkach czerwonego piaskowca. Wymiary: 1,00 m (NE—SW) $\times$ 0,80 m (NW—SE).

Popielnica 1 o trudnym do ustalenia kształcie, o powierzchni zewnętrznej ceglastrobrunatnej, wewnątrz czarnej, u góry gładkiej, dołem schropowaczonej, dno płaskie. Wymiary: zach. wys. 11,5 cm, dno 11,0 cm, grub. 0,8—1,1 cm (tabl. IVa). Zrekonstruowano jedynie dolną partię naczynia i fragment brzośca. Ponadto zachowało się 37 ułamków tej popielnicy o powierzchni gładkiej i schropowaczonej.

Popielnica 2. Zachowało się jedynie 8 fragmentów i kilkadziesiąt odprysków naczynia o powierzchni gładkiej, jasnobrunatnej, miejscami ceglastobrunatnej i szarobrunatnej, grub. 0,6—1,0 cm, w tym 1 brzeg (tabl. IVb). Domieszkę stanowił piasek średnioziarnisty i mika.

Popielnica 3. Zachowało się kilkadziesiąt ułamków naczynia o powierzchni zewnętrznej gładkiej, jasnobrunatnej, wewnątrz czarnej, grub. 0,4—0,6 cm, w tym: fragm. brzegu; fragm. płaskiego dna o średn. 6,5 cm i grub. 1,2 cm (tabl. IVc).

Pokrywa płaska o powierzchni jasnobrunatnej, z brzegiem zagiętym ukośnie w dół, zachowana we fragmentach. Wymiary: średn. pokrywy ok. 12 cm, średn. zakładki (utrąconej) ok. 7 cm, wys. 1,5 cm (tabl. IVd).

Ponadto z powierzchni grobu nr 10 zebrano 68 ułamków, w tym: 1) 59 fragm. naczyń o powierzchni zewnętrznej gładkiej i schropowanej, brunatnej, wewnątrz — brunatnej i czarnej, m.in. 1 fragm. dna grub. 0,9 cm i 1 fragm. brzegu; 2) 6 fragm. naczyń obustronnie czarnych, gładkich, niezdobionych, w tym 1 brzeg grub. 0,5 cm. Przypuszczalnie są to fragmenty kubka — przystawki; 3) 3 fragm. ornamentowane: dwa z powierzchnią gładką, obustronnie jasnobrunatną, grub. 0,7 cm, z fragmentem wizerunku 3 koncentrycznych kół oraz grupą kresek rozchodzących się promieniście; takiż motyw widnieje na innym ułamku naczynia o pow. zewnętrznej brunatnej, wewnątrz — czarnej, pochodzącym z górnej partii brzuśca z widoczną nasadą szyjki, poniżej której wyryto 5 kresek, usytuowanych ukośnie (tabl. IVe).

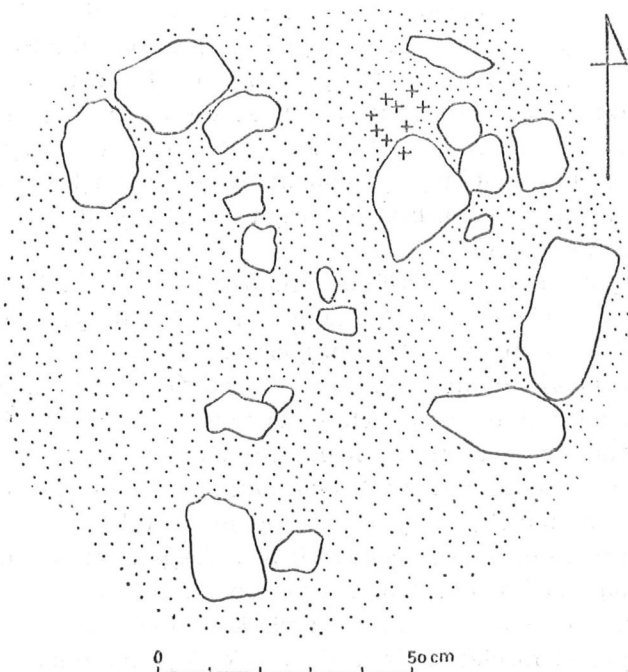
Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 11, obwarowany (ryc. 14). Na głęb. 0,10 m zalegał prawie kolisty wieniec kamieni różnej wielkości, z luką od południowego zachodu. W północno-wschodniej partii grobu tkwiły przepalone kości ludzkie i ułamki ceramiki. Wymiary: 1,10 m (N—S) $\times$ 1,10 m (E—W).

Ceramika — ogółem 15 fragmentów naczyń o powierzchniach gładkich, ceglastobrunatnych i brunatnych, wewnątrz — brunatnych, szarych i czarnych, grub. 0,6—1,1 cm oraz 2 fragm. płaskich pokryw, w tym 1 większy ułamek pokrywy z zaokrąglonym brzegiem i cylindryczną, utrąconą, zakładką; powierzchnia brunatna, średn. pokrywy ok. 12 cm (tabl. Va); fragm. o powierzchni jasnobrunatnej z pokrywy o średnicy takież jak poprzedniej, lecz cieńszej.

Przepalone kości ludzkie, w tym 7 zębów.

Grób nr 12, obwarowany (ryc. 15). Odkryty został na głęb. 0,15 m. Nieliczne kamienie obwarowania otaczały grób łukiem od północy, północnego wschodu i północnego zachodu. W trakcie eksploracji w północno-wschodniej partii grobu odkryto dolne fragmenty zniszczonej popielnicy ze skupiskiem przepalonych kości ludzkich. Tuż obok, na północ, zalegało drugie skupisko przepalonych kości ludzkich z ułamkami ceramicznymi. W północnej partii grobu znajdowała się, ustawiona na kamieniu i odwrócona stroną wewnętrzną do góry, płaska pokrywa oto-

Ryc. 14. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 11

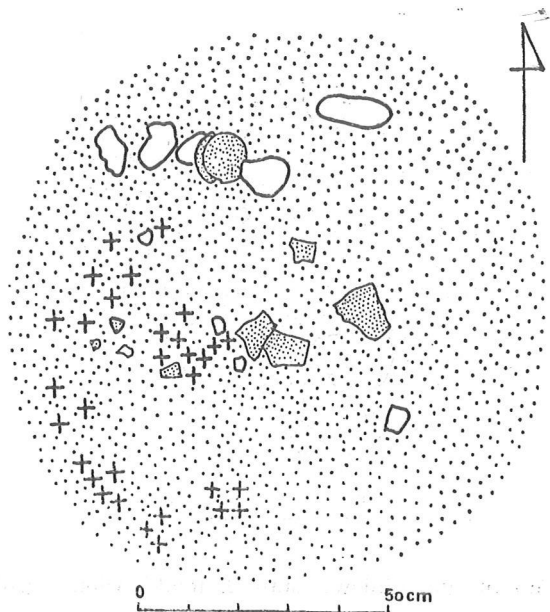
Fig. 14. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 11

czona niewielkimi kamieniami. Wewnątrz pokrywy i obok niej znajdowały się kości. We wschodniej partii grobu odkryto ułamki czarnej popielnicy wraz z niewielkim skupiskiem kości. Natomiast w partii zachodniej i pośrodku grobu natrafiono na ułamki brunatnej misy. Łącznie w grobie znajdowały się 4 skupiska przepalonych kości ludzkich. Ze względu na silne zniszczenie ceramiki i trudność w wyróżnianiu skupisk materiał ceramiczny i kostny zebrano razem. Wymiary: 0,90 m (N—S) $\times$ 0,70 m (E—W).

Ceramika — 1) 2 duże fragmenty naczynia o powierzchni zewnętrznej niestarannie gładzonej, ceglastobrunatnej, wewnątrz szarej, w tym 1 fragm. naczynia ze śladami utraconego ucha (tabl. Vg); 2) 4 fragm. pokryw spłaszczonych z brzegiem zagiętym w dół, powierzchnia ceglastobrunatna, średn. ok. 22 cm, zakładka nie zachowała się (tabl. Vc); 3) 33 fragm. środkowych partii naczynia o powierzchni gładkiej, brunatnej, miejscami wewnątrz szarej, grub. 0, 6 cm; 4) Fragm. brzegu nieco wychylonego na zewnątrz, o powierzchni brunatnej; 5) Fragm. pokrywy z małą zakładką cylindryczną, powierzchnia brunatna, średn. ok. 19 cm (tabl. Vd); 6) 2 większe i 7 mniejszych fragm. stożkowej szyjki naczynia o powierzchni gładkiej, obustronnie czarnej, średn. otw. ok. 18 cm, grub. 0,7 cm (tabl.

Ve); 7) pokrywa wpuszczana, dość płaska, lecz nieco wypukła w partii środkowej, z cylindryczną zakładką, powierzchnia jasnobrunatna. Wymiary: średn. pokrywy 14,3 cm, wys. 3,8 cm, średn. zakładki 10,5 cm, wys. 2,3 cm (tabl. Vb). Brzeg pokrywy zagięty do dołu; została ona wyklejona z fragmentów i zrekonstruowana.

Przepalone kości ludzkie, w tym m.in. 12 zębów.

Ryc. 15. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 12

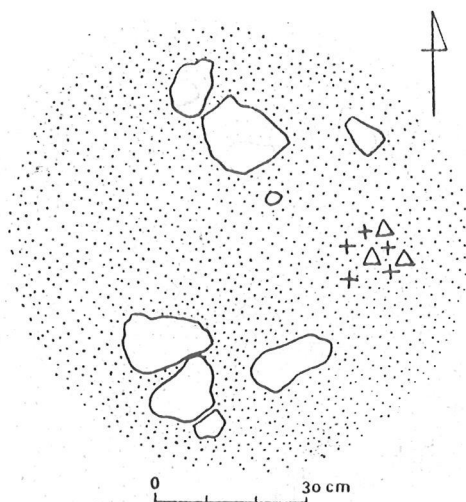
Fig. 15. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 12

Grób nr 13, obwarowany, zniszczony (ryc. 16). Odkryto go na głęb. 0,20 m. Tworzyło go skupienie kamieni polnych, występujące od północy i południa. W partii zachodniej, prawie na zewnątrz, znajdowała się popielnica, z której zachowało się skupisko przepalonych kości ludzkich i niewielka ilość ułamków ceramicznych. Popielnica ustawiona była pierwotnie na kamieniu piaskowca, znajdującym się na głęb. 25 cm, poniżej powierzchni terenu. Wymiary: 0,75 m (N—S) $\times$ 0,60 m (E—W).

Ceramika — ogółem 17 ułamków, w tym: 1) 12 fragmentów naczyń o powierzchni zewnętrznej gładkiej, jasnobrunatnej i brunatnej, wewnątrz czarnej, szarej i brunatnej, grub. 0,6—0,8 cm; 2) Fragm. brzegu naczynia o powierzchni gładkiej, obustronnie czarnej, z krawędzią nieco wychyloną na zewnątrz (tabl. Vf); 3) 3 drobne ułamki pokrywy o powierzchni czarnej.

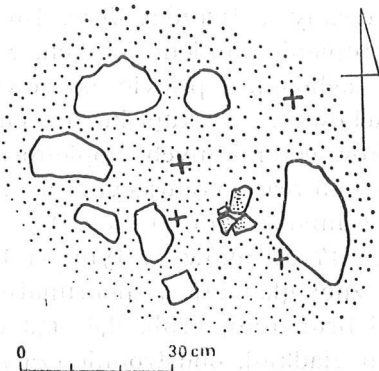
Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 14, obwarowany (ryc. 17). Odkryty na głęb. 0,15 m. Obwarowanie tworzył owalny wianek kamieni polnych różnej wielkości, w którego południowej części tkwiły również 2 ułamki czerwonego piaskowca. Pośrodku i bliżej południowego krańca obwarowania znajdowało się skupisko przepalonych kości ludzkich, zalegających na głęb. 23—26 cm. Wymiary: 0,65 m (NW—SE) $\times$ 0,40 m (NE—SW).

Ryc. 16. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 13

Fig. 16. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 13

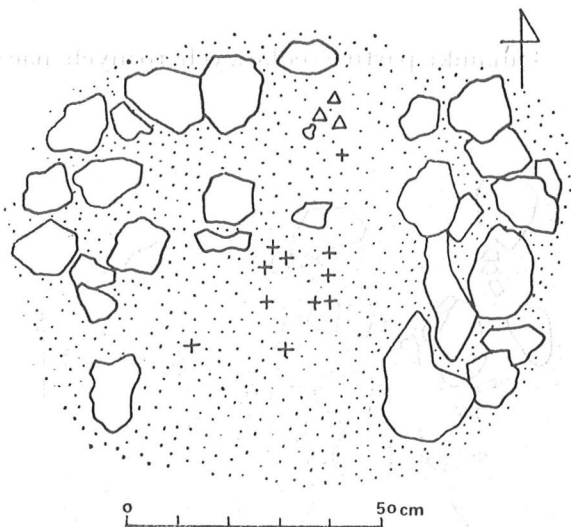
Ryc. 17. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 14

Fig. 17. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 14

Ceramika — ogółem 15 ułamków, w tym: 4 fragm. brzegów naczyń o powierzchni zewnętrznej brunatnej, wewnątrz czarnej (tabl. Vi), grub. 0,6 cm; 1 fragm. przydenny naczynia o powierzchni obustronnie brunatnej; 2 fragm. naczynia (misy?) o powierzchni zewnętrznej gładkiej, brunatnej, wewnątrz brunatnej i szarej, zdobionego poziomym rzędem półkolistych wgłębień, grub. ścianki 0,7 cm (tabl. Vh, j).

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 15, obwarowany (ryc. 18). Odkryty został na głęb. 0,10 m. Obwarowanie owalne, wydłużone na osi E—W, składało się z 2 skupień: wschodniego i zachodniego. Od południa w obwarowaniu znajdowała się przerwa. Zbudowane było z kamieni polnych różnej wielkości. Pośrodku, na głęb. 20 cm, zalegało skupisko przepalonych kości ludzkich i ułamki ceramiczne. Duże fragmenty naczynia o powierzchni brunatnej, dołem schropowaconej (m.in. fragm. dna) znajdowały się w partii północnej grobu. Wymiary: 1,10 m (E—W) $\times$ 0,75 (N—S).

Ryc. 18. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 15

Fig. 18. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 15

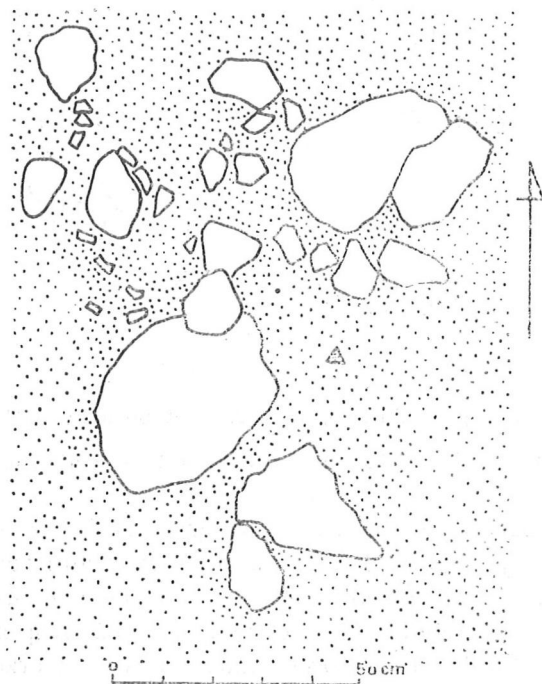
Ceramika — ogółem 48 ułamków, w tym: 1) 8 fragm. brzegów różnych naczyń, w tej liczbie: 1 ułamek o powierzchni zewnętrznej brunatnej, wewnętrznej — jasnobrunatnej, grub. 0,6 cm, otwór ok. 16 cm, pochodzący prawdopodobnie od naczynia ze stożkową szyjką, wychylony na zewnątrz (tabl. VIa); 1 brzeg naczynia o powierzchni brunatnej, wewnątrz czarnej, grub. 0,7 cm; 1 fragm. brzegu o powierzchni szarobrunatnej, 5 ułamków brzegu misy w kształcie odcinka kuli, z brzegiem zagiętym nieco do środka, powierzchnia obustronnie brunatna, grub.

0,7 cm, średn. ok. 14 cm (tabl. VIc); 2) 3 fragm. den i przydennych partii naczyń o powierzchni zewnętrznej schropowawanej, brunatnej, wewnętrznej — brunatnej, miejscami szarej; 1 fragm. dna prawdopodobnie płaskiego, zniszczonego, grub. ścianki 0,7 cm, średn. dna ok. 12 cm (tabl. VIb); 3) 37 fragm. partii środkowych naczyń o powierzchniach zewnętrznych gładkich lub nieco schropowawanych, brunatnych, ceglastobrunatnych i szarych, wewnątrz brunatnych, szarych i czarnych; w tym: 3 fragm. naczynia o powierzchni zewnętrznej gładkiej, brunatnej, miejscami szarobrunatnej, wewnątrz ciemnoszarej, grub. 0,6 cm, domieszka drobna, wypał bardzo dobry.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 16, obwarowany, silnie zniszczony (ryc. 19). Odkryty na głęb. 0,13 m. Tworzyło go nieregularne skupienie kamieni polnych różnej wielkości. W trakcie eksploracji spomiędzy kamieni wydobyto kilka ułamków ceramicznych i nieco przepalonych kości ludzkich, zalegających do głęb. 26 cm, poniżej powierzchni ziemi. Nie natrafiono jednak na skupisko ceramiki i kości. Wymiary grobu: 1,15 m (N—S) $\times$ 0,95 m (E—W).

Ceramika — 4 ułamki partii środkowych różnych naczyń o powierz-

Ryc. 19. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 16

Fig. 19. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 16

chci zewnętrznej brunatnej i szarej, w jednym wypadku schropowanej, wewnątrz szarobrunatnej i czarnej, grub. 0,7—0,8 cm, z drobną domieszką

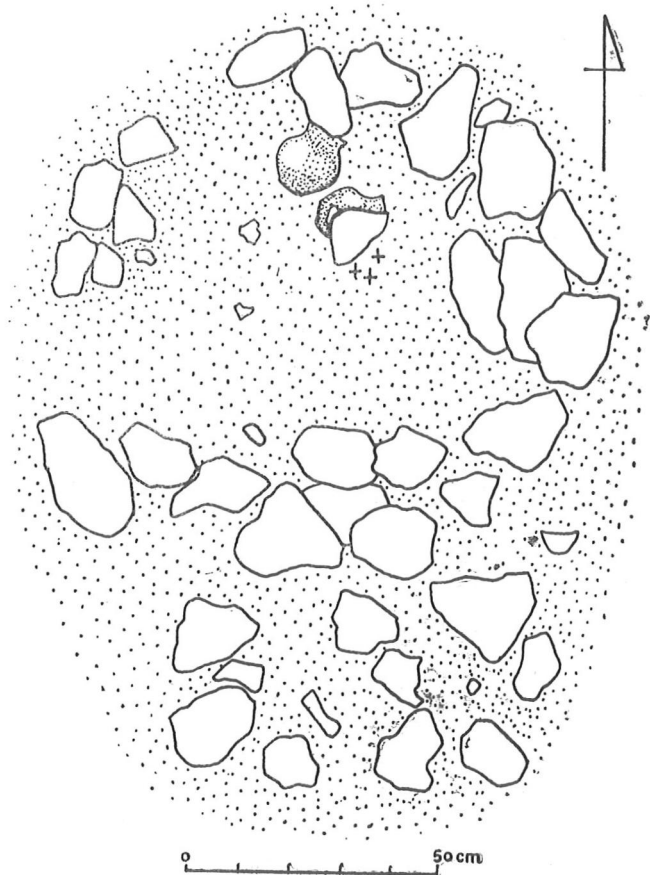
Przepalone kości ludzkie — 4 fragm.

Obiekt nr 17, zniszczony grób? Zachowała się jedynie płaska płytką czerwonego piaskowca, zalegająca na głęb. 0,23—25 cm, pod którą i obok której znajdowało się kilka przepalonych kości ludzkich oraz na płytce 1 ułamek ceramiczny. Wymiary płytki: 0,40 m (N—S) $\times$ 0,35 m (E—W).

Ceramika — 1 ułamek naczynia o powierzchni zewnętrznej gładkiej, brunatnej, wewnątrz szarej, grub. 0,8 cm.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 18, zniszczony, popielnicowy? W piasku, na głęb. 0,28—0,30 m, zalegały nieliczne ułamki ceramiczne i niewielkie skupisko przepalonych kości ludzkich. Nie odkryto kamieni obwarowania. Wymiary

Ryc. 20. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 19

Fig. 20. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 19

rozrzutu kości i ceramiki: 0,20 m (E—W) $\times$ 0,15 m (N—S).
 Ceramika — ogółem 9 fragm. partii środkowych naczyń, w tym 8 drobnych ułamków naczyń z powierzchnią gładką, obustronnie czarną, grub. 0,5—0,6 cm; 1 fragm. naczynia o powierzchni zewnętrznej gładkiej, ceglastej, wewnątrz szarej, grub. 0,8 cm.

Przepalone kości ludzkie — niewielka ilość.

Ryc. 21. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Grób obwarowany nr 19

Fig. 21. Wysin, Liniewo parish, site 2. Encased grave No. 19

Grób nr 19, obwarowany z obstawą (ryc. 20—22). Odkryty został na głęb. 0,5—0,10 m. Komora grobowa w kształcie owalu, usytuowana na osi E—W, zbudowana była z kamieni polnych. Wśród nich tkwiła płytka piaskowca. Wewnątrz komory, w jej północnej części, na głęb. 36 cm, zalegały dwie połówki niedużego naczynia glinianego (ryc. 22). W jednej z nich był kamień. W połówkach naczynia leżało kilka przepalonych kości ludzkich. Obok naczynia — nieco przepalonych kości oraz ułamki naczyń o powierzchni zewnętrznej brunatnej i czarnej. Skupisko przepalonych kości ludzkich znajdowało się obok kamieni obwarowania, w narożniku północno-wschodnim. Od południa do komory przylegała obstawa złożona również z kamieni polnych. Wymiary grobu: 1,50 m na osi N—S, wraz z obstawą, wymiary komory grobowej: 1,20 m (E—W) $\times$ 1,00 m (N—S).

Ceramika: 1) Naczynie z brzuścem dwustożkowym i zaokrąglonym załomem oraz wychylonym na zewnątrz brzegiem. Dno płaskie, powierzchnia zewnętrzna brunatna, miejscami ceglastobrunatna, zdobiona na brzuścu 6 pionowymi bruzdami. Naczynie zostało sklezione z 2 części. Wymiary: otwór 8,0 cm, wys. 12,5 cm, brzusiec 12,0 cm, dno 4,0 cm (tabl. VIIe); 2) 4 fragm. brzegu naczynia o powierzchni zewnętrznej szaro-

Ryc. 22. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rozbita popielnica w grobie nr 19

Fig. 22. Wysin, Liniewo parish, site 2. Broken urn in grave No. 19

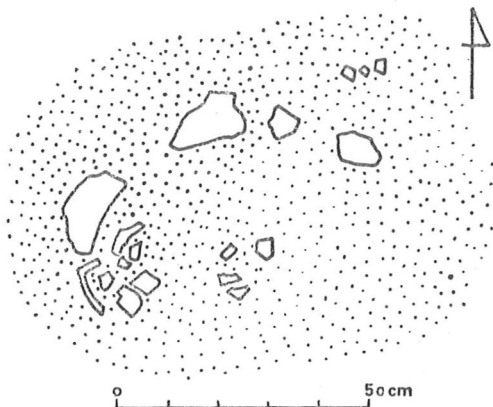
brunatnej, wewnątrz czarnej, z brzegiem wychylonym na zewnątrz, grub. ścianki 0,6 cm; 3) 37 fragm. drobnych i bardzo drobnych, pochodzących z partii środkowych, różnych naczyń o powierzchniach zewnętrznych gładkich i schropowaconych, barwy ceglastobrunatnej, brunatnej i szarej, wewnątrz brunatnych, szarobrunatnych i szarych, grub. 0,6—0,8 cm.

Węgiel drzewny (przypuszczalnie nowożytnego pochodzenia, na co wskazuje zbyt dobry stan zachowania niedopalonych części oraz odkrycie w pobliżu pozostałości tzw. ogni świętojańskich)

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 20, obwarowany, zniszczony (ryc. 23). Odkryto go na głębo-

kości 0,20 m. Z grobu pozostały jedynie ułamki popielnicy, otoczone od północy 4 kamieniami, w tym 3 płytkami piaskowca. W miejscu tym odkrywano również przepalone kości ludzkie. Wymiary: 0,65 m (E—W) $\times$ 0,45 m (N—S).

Ryc. 23. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 20

Fig. 23. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 20

Ceramika: 1) Wśród ułamków przeważają fragmenty (23 ułamki) tego samego naczynia o przypuszczalnie dwustożkowym brzuścu z zaokrąglonym załomem i nieco wygiętym na zewnątrz brzegiem (tabl. VIIla). Powierzchnia naczynia obustronnie jasnobrunatna, gładka, grub. ścianki 0,7 cm. Na 3 fragmentach partii środkowej widnieją ślady utraconych i następnie zamazanych uch (tabl. VIIlb); 2) 2 fragm. naczynia z powierzchnią gładką, obustronnie czarną, grub. ścianki 0,6 cm; 3) 3 fragm. pokrywy płaskiej z brzegiem nieco zagiętym do dołu o powierzchni gładkiej, jasnobrunatnej.

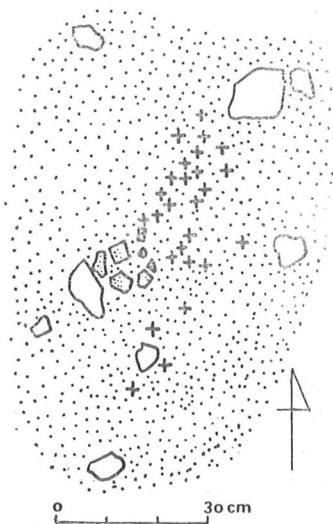
Przepalone kości ludzkie — niewielka ilość.

Grób nr 21, obwarowany, zniszczony (ryc. 24). Odkryty na głęb. 0,21 m. W piasku zalegało skupisko przepalonych kości ludzkich, otoczone 4 niewielkimi kamieniami polnymi. Kości i ułamki ceramiki spoczywały na 3 płaskich płytkach piaskowca. Wymiary (rozrzutu kamieni): 0,55 m (E—W) $\times$ 0,90 m (N—S).

Ceramika — 11 drobnych ułamków tego samego naczynia o powierzchni brunatnej, gładkiej, wewnątrz szarej, grub. 0,7 cm, w tym: 10 fragm. szyjki i brzuśca oraz 1 fragm. przydenny (tabl. VIIlc).

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 22, obwarowany?, zniszczony (ryc. 25). Odkryty na głęb. 0,20 m. W piasku tkwiły dolne partie popielnicy, a pośrodku — przepalone kości ludzkie. Od zachodu, w odległości kilkunastu centymetrów,

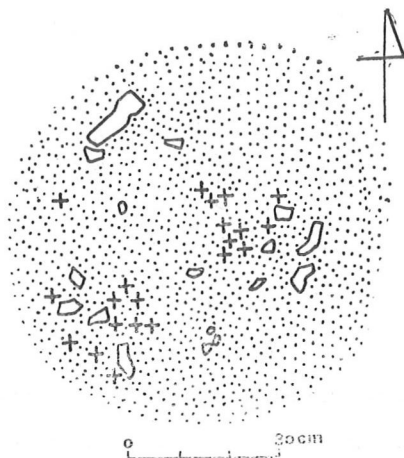

Ryc. 24. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 21

Fig. 24. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 21

tkwiła płytka piaskowca. Kamień znajdował się również na północny zachód od skupiska kości. Materiał zabytkowy zalegał na głębokości 19—26 cm poniżej powierzchni. Wymiary: 0,55 m (N—S) $\times$ 0,55 m (E—W).

Ceramika: 1) Naczynie o dwustożkowym brzuścu z dość łagodnym załomem, usytuowanym mniej więcej w połowie wysokości, oraz brze-

Ryc. 25. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 22

Fig. 25. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 22

giem wychylonym na zewnątrz. Na załomie znajdują się 2 ucha (zachowało się jedno). Powierzchnia naczynia gładka, wyświecona, ceglasto-brunatna, dno płaskie. Wymiary: wys. 21,3 cm, otwór 14,5 cm, brzusiec 21,5 cm, dno 7,4 cm, szer. ucha 1,7 cm. Naczynie zostało zrekonstruowane z fragmentów i uzupełnione gipsem (tabl. IXb); 2) Fragment płaskiej pokrywy wpuszczanej z nieco zgrubiałym brzegiem, powierzchnia ceglasta, średn. pokrywy ok. 14 cm (tabl. IXa); 3) Ponadto kilkadziesiąt drobnych ułamków naczynia wymienionego pod pozycją nr 1 oraz innych naczyń, m.in. fragment z powierzchnią schropowaną, półkoliste ucho szer. 2,2 cm.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 23, popielnicowy?, zniszczony (ryc. 26). Odkryty na głęb. 0,24—0,31 m. Na południe od grobu nr 4 odkryto skupisko 4 niewielkich płytek piaskowca, ułożonych na wyżej podanej głębokości. Poniżej, od południa, znajdowało się skupisko ułamków ceramicznych oraz nieliczne przepalone kości ludzkie, zalegające na głęb. 0,54 m. Wymiary skupiska: 0,45 m (N—S) $\times$ 0,40 m (E—W).

Misa zniszczona, zachowana w dużych fragmentach, z brzegiem nieco wychylonym na zewnątrz, pogrubionym. Powierzchnia jasnobrunatna, wewnątrz brunatna, miejscami szara. Wymiary: zach. wys. 4,8 cm, otwór 19,0 cm, dno ok. 7,5 cm, grub. ścianki 0,6 cm.

Przepalone kości ludzkie.

Ryc. 26. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 23

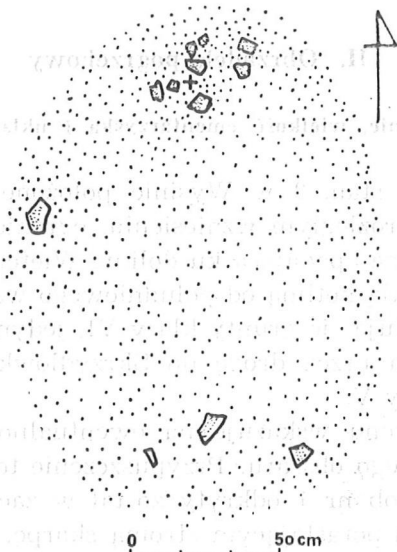
Fig. 26. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 23

Grób nr 24, popielnicowy? (ryc. 27). Odkryty na głęb. 0,28 m. Z grobu pozostało jedynie skupisko ułamków czarnej popielnicy oraz skupisko

przepalonych kości ludzkich. W pobliżu grobu nie natrafiono na kamienie. Wymiary rozrzutu kości i ceramiki: 0,85 m (N—S) $\times$ 0,60 m (E—W).

Ceramika — ogółem 83 ułamki, w tym: 1) 5 fragm. naczyń z powierzchnią gładką lub nieco schropowaconą, brunatną, wewnątrz szarą; 2) 78 fragm. naczynia z powierzchnią gładką, obustronnie czarną, ze stożkową szyjką i baniastym brzuścem. Naczynie było zdobione: u nasady szyjki występuje ornament jodełki, złożony z kresek ustawionych ukośnie względem siebie, nieco niżej znajdują się owalne i koliste wgłębienia; w przerwach usytuowane są grupy pionowych żłobków, ograniczone z boków ukośnymi kreskami (tabl. Xa—d, f). Na niektórych fragmentach w wyrytych kreskach ornamentu zachowała się biała masa¹². Wymiary: otwór ok. 12 cm, grub. ścianki 0,6—0,7 cm, wypał dobry.

Przepalone kości ludzkie.

Ryc. 27. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Rzut poziomy grobu nr 24

Fig. 27. Wysin, Liniewo parish, site 2. Horizontal projection of grave No. 24

¹² Według analizy przeprowadzonej w 1979 r. przez mgr. inż. L. Kentzera z Zakładu Technologii Doświadczalnej Instytutu Morskiego w Gdańsku, nie jest to inkrustacja. Masa (próbka o wadze 6,4 mg) wykazuje dużą zawartość części nierozpuszczalnych (71,9%) i jedynie śladowe ilości związków wapnia. Uzyskane proporcje są odwrotne do wyników badań inkrustacji na popielnicach z Niepoczołowic, gm. Linia, i Żarnowca, gm. Krokowa — por. L. J. Ł u k a, *Obrządek pogrzebowy i wierzenia u plemion kultury wschodniopomorskiej na Pomorzu Gdańskim*, cz. II, „Pomorania Antiqua”, t. 3, 1971, s. 23. Na tym miejscu chciałbym złożyć uprzejme podziękowanie mgr. inż. Lechowi Kentzerowi za przeprowadzenie analizy.

Materiał ceramiczny odkryty luźno. Z powierzchni wykopu zebrano 115 ułamków naczyń, w tym: 1) 10 drobnych fragmentów brzegów różnych naczyń, m.in. fragm. brzegu misy z wklęsłą szyjką, o powierzchni gładkiej, brunatnej, wewnątrz czarnej, grub. 0,5 cm, średn. otworu ok. 17 cm, wypał dobry (tabl. XIc); 2) 1 fragm. przydenny naczynia o powierzchni schropowowanej, brunatnej, wewnątrz szarej (tabl. XIb); 3) 104 drobne ułamki, pochodzące od różnych naczyń o powierzchniach gładkich i schropowanych, brunatnych, szarobrunatnych i czarnych, wewnątrz brunatnych, szarobrunatnych i czarnych, grub. 0,5—0,9 cm. Jedynie 1 ułamek z powierzchnią obustronnie czarną jest ornamentowany, widnieje na nim zdobienie w postaci 3 równoległych, pionowych rzędów kropek (tabl. XIa), grub. 0,5 cm.

II. Obrządek pogrzebowy

1. Położenie, wielkość cmentarzyska i układ grobów

Cmentarzysko na stan. 2 w Wysinie położone jest, jak już wyżej wzmiankowałem, na rozległym wzniesieniu, ograniczonym od strony zachodniej stromą skarpą opadającą ku dolinie Wietcisy, łagodnym stokiem od południa i podmokłą kotliną od południowego wschodu (por. ryc. 1, 2). Na wzniesieniu znajdują się grunty klasy VI, jedynie w północnej części, w kącie utworzonym przez drogę do Skrzydlówka i granicę obu wsi, występuje gleba klasy V.

Ukształtowanie terenu wskazuje na ewentualność zajmowania przez cmentarzysko znacznego obszaru. Przypuszczenie to potwierdzają odkrycia przypadkowe. Grób nr 1 odkryty został w zachodniej partii wzniesienia, tuż pod lasem porastającym stromą skarpe, tj. ok. 150 m na zachód od wykopu z r. 1971. Groby, według informacji właścicieli, odkrywano również po wschodniej stronie drogi do Skrzydlówka, tj. ok. 50 m na wschód od badanego terenu. Wskazuje to na zasięg cmentarzyska na osi E—W, wynoszący ok. 200 m. Za południową granicę cmentarzyska przyjąć można drogę polną, usytuowaną u podnóża stoku, tj. ok. 30 m na południe od wykopu. Z kolei grób nr 2 odkryty został ok. 30—50 m na północ od miejsca badań w 1971 r. Trudno z całą pewnością orzec, jak daleko sięga cmentarzysko na północ. Z uzyskanych danych wynika jednak, że jego szerokość na osi N—S sięgać może 60—100 m. Łączna powierzchnia cmentarzyska wynosi przypuszczalnie 1,5—2,0 ha. Zaliczyć je można więc do największych dotąd badanych. Dla porównania warto dodać, że cmentarzysko w Darskowie, woj. ślęskie, datowane na okres Ha C, zajmowało obszar ok. 15 arów (groby skupione

były na 8 arach) i według badacza zostało całkowicie rozkopane¹³. Drugie większe cmentarzysko z tego samego okresu, w Gościcinie, gm. Wejherowo, rozkopane jedynie w zachodniej partii, zajmowało powierzchnię ok. 8 arów, przy rozpiętości N—S wynoszącej 40 m oraz E—W 30 m¹⁴. Powierzchnię tego cmentarzyska można co najmniej podwoić, ponieważ z uzyskanych od ludności miejscowej informacji wynika, że groby odkrywano również w partiach wschodnich, na terenie porośniętym obecnie lasem sosnowym¹⁵. Niestety, nie znamy obszaru zajmowanego przez dwa wielkie cmentarzyska we Władysławowie (Wielka Wieś i Chłapowo, stan. 1), datowane również na starszą fazę okresu halsztackiego.

Godny podkreślenia jest fakt znacznego zagęszczenia grobów na cmentarzysku wysińskim. Na arze 1 odkryto ich 7, na arze 4 — 12. Na powierzchni obu arów natrafiono łącznie na 19 grobów. Pomijam tu groby nr 9 i 12, odkryte poza granicami wymienionych arów. Przeciętna występowania pochówków jest więc znaczna i wynosi 9,5 grobu na 1 ar. W Wysinie przeważają groby obwarowane, które — z racji swej budowy — zajmują stosunkowo mniejszą powierzchnię niż groby skrzynkowe, stąd też wysoka przeciętna. Na cytowanym cmentarzysku w Gościcinie, na którym groby skrzynkowe wynosiły 1/3 ogólnej liczby odkrytych pochówków, na powierzchni ok. 8 arów odkryto 33 groby. Przeciętna wynosi więc 4,1 grobu na 1 ar. Wprawdzie w Wysinie odsłaniano całą powierzchnię wykopu, a w Gościcinie stosowano rowki kontrolne w rozstawie 50 cm, co może sugerować możliwość przeoczenia niewielkich grobów obwarowanych, popielnicowych lub jamowych. Jednakże na cmentarzysku w Darskowie, które również było badane szeroką płaszczyzną, na 15 odsłoniętych arach odkryto 23 groby i 11 jam¹⁶, skupionych na ok. 9 arach, co daje przeciętną wynoszącą 2,6 grobu na 1 ar. Natomiast na arze nr 2 odkryto 6 grobów i 2 jamy. Wskazuje to na mniejsze zagęszczenie obiektów i nierównomierne ich rozmieszczenie. Z kolei na cmentarzysku kultury wschodniopomorskiej z wczesnego i środkowego okresu lateńskiego w Starych Polaszkach, gm. Stara Kiszewa, na obszarze 6,25 ara odkryto 26 grobów¹⁷, przy przeciętnej wynoszącej 4,2, a więc bardzo zbliżonej do uzyskanej w Gościcinie. Na

¹³ F. J. Lachowicz, *Cmentarzysko kultury pomorskiej w Darskowie, pow. Bytów*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. 10, 1964, s. 42, 76 i ryc. 2.

¹⁴ J. Szwed, *Cmentarzysko grupy kaszubskiej kultury łużyckiej w Gościcinie, pow. Wejherowo*, „Pomorania Antiqua”, t. 6, 1975, s. 464, ryc. 2.

¹⁵ *Tamże*, s. 430.

¹⁶ F. J. Lachowicz, o. c., s. 74.

¹⁷ M. Gedl, J. Szwed, *Cmentarzysko kultury pomorskiej w Starych Polaszkach, pow. Kościerzyna*, „Pomorania Antiqua”, t. 1, 1965, s. 60, ryc. 2. W późniejszym okresie, w 1964 r., odkryto na terenie cmentarzyska dalsze 2 groby skrzynkowe, rozkopane przez członków Kółka Historycznego Liceum Ogólnokształcącego w Kościerzynie (wg *Kroniki Kółka Historycznego*).

podobnie datowanym cmentarzysku w Rąbiu, gm. Przodkowo, na obszarze 5 arów odkryto 10 grobów; przeciętna wynosi więc 2 groby¹⁸. Niską przeciętną uzyskano również na cmentarzysku z okresu Hallstatt D w Niestępowie, gm. Żukowo. Na przebadanym obszarze, wynoszącym ok. 4,5 ara, odkryto 12 grobów (przeciętna 2,7)¹⁹.

W przypadku Wysina teoretyczna liczba grobów na cmentarzysku, przy uwzględnieniu przeciętnej uzyskanej na badanych arach, wynosić może 1425—1900 grobów. Niewątpliwie jest to liczba znacznie zawyżona. Obszar przebadany jest zbyt mały, aby uzyskaną wysoką przeciętną móc odnieść do całej powierzchni, która wyznaczona jest hipotetycznie. Nie można również wykluczyć możliwości występowania skupisk grobów — jak wskazuje na to przykład Darskowa — i przestrzeni między nimi pozbawionych grobów. Uwzględniając natomiast najniższą przeciętną, uzyskaną w Darskowie, Rąbiu i Niestępowie, tj. 2 groby na 1 ar, uzyskujemy liczbę około 300—400 grobów. Jak wiadomo, na Pomorzu Wschodnim jedynie na cmentarzyskach w Chłapowie i Wielkiej Wsi (obecnie obszar miasta Władysławowa) odkryto 100 i 122 groby²⁰. Żadne z tych cmentarzysk nie zostało jednak rozkopane w całości. Dlatego nie wydaje mi się, aby uzyskana wielkość cmentarzyska (300—400 grobów) — wprawdzie obliczona szacunkowo — nie była zbliżona do prawdziwej. Wynika stąd wniosek, że wielkie cmentarzyska kultury łużyckiej występują nie tylko nad morzem, ale również w głębi Pomorza Wschodniego. Do takich dużych cmentarzysk zaliczyć można, sądząc z rozległości terenu, przypuszczalnie stanowiska w Malarach, gm. Skarszewy, Smażynie, gm. Linia, i w Luzinie, gm. loco, stan. 11²¹.

Zdaje sobie oczywiście sprawę z braków obliczeń szacunkowych, ale

¹⁸ B. Wiącek, *Cmentarzysko kultury pomorskiej w Rąbiu, pow. Kartuski*, „Rocznik Gdański”, t. 21, 1962, s. 266 i n., ryc. 1. Dalsze 3 groby odkryto na wschód od badanego terenu. Według informacji uzyskanej w dniu 3 XI 1976 r. od właściciela pola R. Hewelta, groby odkrywano już przed I wojną światową, kilkadziesiąt metrów na południe od miejsca badań. Rozszerza to znacznie zasięg cmentarzyska.

¹⁹ J. Szwed, *Cmentarzysko kultury wschodniopomorskiej z młodszego okresu halsztackiego w Niestępowie, pow. Kartuski*, „Rocznik Gdański”, t. 26, 1967, s. 244 i ryc. 2.

²⁰ L. J. Łuka, *Kultura...*, s. 56—57, 417—418.

²¹ Nowe odkrycia na Pomorzu Gdańskim w latach 1971—1972, „Pomorania Antiqua”, t. 7, 1977, s. 491—493; J. Podgórski, *Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Gdańsku w zakresie ochrony zabytków archeologicznych w województwie gdańskim w latach 1972—1973*, tamże, s. 465 i ryc. 1 na s. 466; L. J. Łuka, *Kultura...*, s. 364 i n.; Nowe odkrycia na Pomorzu Gdańskim w latach 1969—1970, „Pomorania Antiqua”, t. 5, 1974, s. 494—498 (tu na ryc. 30 stanowisko przesunięte ok. 250 m na wschód); B. Wiącek, *Z badań nad osadnictwem z wczesnej epoki żelaza na terenie Luzina, pow. wejherowski*, tamże, t. 4, 1971 (1972), s. 249—262; J. Podgórski, *Sprawozdanie [...] w latach 1970—1971*, s. 447. Grób odkryty w 1971 r. oddalony był kilkadziesiąt metrów na południe od miejsca badań w latach 1966—1967.

nie dysponujemy żadnym większym, rozkopanym w całości, cmentarzyskiem kultury łużyckiej na Pomorzu Wschodnim. Stąd wynika brak możliwości porównawczych z jednej strony, z drugiej — rodzi się konieczność całkowitego przebadania cmentarzysk o małych, średnich i dużych rozmiarach. Pozwoli to również na dokonanie pełniejszych obliczeń demograficznych²².

Odkryte na stan. 2 groby układają się w co najmniej dwóch pasmach (ryc. 3), usytuowanych na osi NE—SW. Do pasma zachodniego zaliczyć można 8 obiektów: 4 groby obwarowane — nr 5, 6, 8, 9 oraz 3 domniemane groby popielnicowe — nr 7, 18, 24 i obiekt nr 17 — resztki zniszczonego grobu. Groby te usytuowane były rzędem, w bliskiej odległości. Jedynie groby nr 7 i 24 były nieco oddalone od szeregu. Nie można jednak wykluczyć ewentualności, iż są to szczątki rozwłóczonych popielnic, pochodzące z innych, zniszczonych grobów. Na zachód od tego pasma, na przebadanej przestrzeni, nie odkryto żadnych grobów. Nie jest to jednak kraniec cmentarzyska, ponieważ grób nr 1 odkryto ok. 150 m dalej na zachód. Zbyt mała przebadana przestrzeń nie pozwala na odpowiedź, czy ów brak grobów jest dowodem istnienia skupisk grobów na tym cmentarzysku, czy też jest to przestrzeń oddzielająca kolejne rzędy grobów. Skupisko wschodnie, jako całość, również układało się na tej samej osi. Ponieważ występuje tu zgrupowanie 11 grobów (nr 10—16, 19—22), można zaryzykować twierdzenie, iż mogą to być usytuowane blisko siebie rzędy grobów. Oba pasma oddalone były od siebie ok. 12 m. Pośrodku, między pasmami, znajdował się grób nr 4 (skrzynkowy) i grób nr 23 (popielnicowy?). Niestety, w tym miejscu tereny nieprzebadane zbliżają się maksymalnie do siebie, toteż nie można odpowiedzieć na rodzące się pytanie, czy groby te są elementem kolejnego pasma (rzędu), równoległego do omówionych, czy też oba pasma otaczają łukiem lub owalnie na południowym (nie przebadanym) przedłużeniu terenu wspomniane dwa groby, stanowiące ewentualny punkt centralny skupiska.

O występowaniu grobów w rzędach pisał już G. Ossowski²³. Interesujące spostrzeżenia na ten temat poczynił J. Szwed w opracowaniu cmentarzyska gościńskiego²⁴. Rządowy układ grobów, układających się w łuki wzdłuż stoków wzniesienia, zaobserwowano również na badanym w 1973 r. cmentarzysku we Władysławowie-Chłapowie, stan. 2²⁵. Więk-

²² L. J. Łuka, *Obrządek...*, cz. II, s. 51—54, 64—67. Ponieważ autor opiera się w swoich obliczeniach na liczbie grobów, odkrytych na cmentarzyskach zbadanych w różnym stopniu, a żadne stanowisko nie zostało w całości rozkopane lub zbadano tylko zachowaną część obiektu — uzyskane dane uznać można za zaniżone.

²³ G. Ossowski, *Prusy Królewskie*, Kraków 1879, s. 63. Por. również: L. J. Łuka, *Obrządek...*, cz. II, s. 55—57, gdzie autor przytacza dalsze przykłady.

²⁴ J. Szwed, *Cmentarzysko [...] w Gościńinie...*, s. 465—467.

²⁵ Badania Muzeum Archeologicznego w Gdańsku (mgr M. Pietrzak i niżej podpisany) w 1973 r.

Tabela 1

Wysin, gm. Liniewo. Zestawienie najważniejszych danych o grobach nr 1, 2, 4–24

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	1	Sk?	.	.	.	.	1 pop.+1 u. c.+w. br.	—	?
2	2	Sk.	.	Pr.	0,75×0,70	N—S	1 pop.+u. c. 2 pop.+1 pok.	—	—
3	4	Sk.	.	.	1,35×0,95	.	1 pop.+1 pok.	×	Z
4	5	Ob.	20	Ko.	1,05×1,00	E—W	17 u. c.	×	—
5	6	Ob.	24	Ko?	1,00×0,75	N—S	12 u. c.	—	—
6	7	P?	10	Nr.	0,55×0,50	E—W	9+? u. c.	—	Z
7	8	Ob.	10	Ko.	1,10×0,90	N—S	? u. c.	×	Z
8	9	Ob.	10	Nr.	0,80×0,55	N—S	19 u. c.	—	Z
9	10	Ob.	15	Ow.	1,00×0,80	NE—SW	3 pop.+68 u. c.	×	—
10	11	Ob.	10	Ko.	1,10×1,10	N—S	15 u. c.	—	—
11	12	Ob.	15	Ow.	0,90×0,70	N—S	50 u. c.+1 pok.	×	—
12	13	Ob.	20	Nr.	0,75×0,60	N—S	17 u. c.	×	Z
13	14	Ob.	15	Ow.	0,65×0,40	NW—SE	15 u. c.	—	—
14	15	Ob.	10	Ow.	1,10×0,75	E—W	48 u. c.	—	—
15	16	Ob.	13	Nr.	1,15×0,95	N—S	4 u. c.	—	Z
16	17	.	23	.	0,40×0,35	.	1 u. c.	—	Z
17	18	P?	28	Nr.	0,20×0,15	E—W	9 u. c.	—	—
18	19	Ob.	5	Ow.	1,50×1,20	N—S	1 pop.+41 u. c.	—	—
					1,20×1,00	E—W			
19	20	Ob.	20	Nr.	0,65×0,45	E—W	28 u. c.	—	Z
20	21	Ob.	21	Nr.	0,90×0,55	N—S	11 u. c.	—	Z
21	22	Ob?	20	Nr.	0,55×0,55	N—S	1 pop.+? u. c.	—	Z
22	23	P?	24	Nr.	0,45×0,40	N—S	11 u. c.	—	Z
23	24	P?	28	Nr.	0,85×0,60	N—S	1 pop.=78 u. c.+5 u. c.	—	Z
24	L	—	—	—	—		115 u. c.	—	—

Objaśnienia:

Poz. 1. Liczba porządkowa.

Poz. 2. Numer grobu.

Pcz. 3. Forma grobu: SK = grób skrzynkowy, Ob. = grób obwarowany, P = grób popielnicowy, ? = niepewna forma grobu, . = brak danych.

Poz. 4. Głębokość grobu podana w centymetrach, mierzona od powierzchni ziemi do górnej partii grobu.

Poz. 5. Kształt grobu: Pr. = prostokątny, Ko. = kolisty, Nr. = nieregularny, Ow. = owalny, . = brak danych.

Poz. 6. Wymiary grobu, mierzone w metrach. W przypadku grobu nr 19 pierwsza liczba (górna) dotyczy wymiaru grobu z obstawą, druga (dolna) — wymiaru komory grobowej.

Poz. 7. Kierunek najdłuższej osi grobu w stosunku do stron świata: N-S = oś północ-południe, E-W = oś wschód-zachód, NE-SW = północny wschód — południowy zachód, NW-SE = północny zachód — południowy wschód, . = brak danych.

Poz. 8. Wyposażenie grobu: pop. = popielnica, u.c. = ułamki ceramiczne, pok. = pokrywa, ?u.c. = drobne, pokruszone lub zachowane w odpryskach powierzchni ułamki ceramiczne, których ilości nie można obliczyć. Kości ludzkie pominięto.

Poz. 9. Ustawienie popielnicy na płytce piaskowca lub na kamieniu: X = potwierdzenie, — = niewystępowanie zjawiska.

Poz. 10. Silne zniszczenie grobu: Z = potwierdzenie, — = małe zniszczenie.

Lp. 24 dotyczy ceramiki luźno znalezionej (L), znak „—” określa brak związku z odnośną rubryką.

szość cmentarzysk, na których zaobserwowano mniej lub bardziej regularne rzędy grobów, datowana jest na starszą fazę okresu halsztackiego.

2. FORMY GROBÓW I ICH WYPOSAŻENIE

Jak już zaznaczyłem, badania wykopaliskowe na stan. 2 w Wysinie miały ograniczony zasięg i objęły niewielką przestrzeń, około 2 arów, zlokalizowaną na krawędzi stoku wzniesienia narażonej w największym stopniu na zniszczenie wskutek oddziaływania czynników przyrodniczych i wieloletniej orki. Czynniki te wpłynęły na denudację terenu i stopniowe obejmowanie orką pługiem coraz niższych stref, sięgających nawet dolnych partii grobów. Odkrywane obiekty znajdowały się bardzo płytko, przeciętnie na głębokości 10—15 cm poniżej powierzchni, natomiast maksymalna rozpiętość zalegania wynosiła 5—40 cm. Wynikiem opisanej sytuacji jest znaczne zniszczenie zarówno grobów, jak również ich zawartości. Stan ten ogranicza w znacznym stopniu możliwości poznawcze uzyskanych materiałów zabytkowych i stwarza duże trudności między innymi w zakresie klasyfikacji grobów i również ceramiki pod względem formy.

Wśród 23 odkrytych grobów (nr 1—2, 4—24) wyróżnić można następujące formy: 1) groby skrzynkowe — nr 1, 2, 4; 2) groby obwarowane — nr 5, 6, 8—16, 19—22; 3) groby popielnicowe (?) — nr 7, 18, 23, 24; 4) inne, których ze względu na stopień zniszczenia nie można zaszeregować do żadnej z wymienionych kategorii — grób nr 17 (por. tab. 1).

Groby skrzynkowe. Do tej kategorii zaliczyć można jedynie 3 groby: nr 1, 2, 4. O budowie grobu nr 1 nic więcej nie wiadomo, a zaszeregowanie do omawianej formy nastąpiło na podstawie relacji dr. J. Knyby. Niewiele więcej można powiedzieć o budowie grobu nr 4, odkrytego również przypadkowo. Z grobu tego zostały już przed przybyciem archeologa wyjęte płyty, tak że nie można ustalić jego kształtu. Zachowała się jedynie obstawa, złożona z kamieni polnych. Popielnica ustawiona była na płaskiej płytce czerwonego piaskowca, już poza obstawą (ryc. 6). Grób skrzynkowy nr 2, odkryty również przypadkowo, zbadywany został w 1968 r. Miał on kształt prostokąta o wymiarach 0,75 m (N—S) $\times$ 0,70 m (E—W). Zbudowany był z 7 płyt piaskowca (ryc. 5). Znajdował się poza terenem badań przeprowadzonych w 1971 r., na północ od wykopu. Wydobyto z niego duże fragmenty popielnicy, którą zrekonstruowano, oraz kilkadziesiąt ułamków ceramicznych, pochodzących od co najmniej 2 dalszych popielnic. Jak wynika z zanotowanych obserwacji, w grobach nr 1 i 2 znajdowało się kilka popielnic (2 i 3), natomiast w grobie nr 4 odkryto ułamki tylko jednej popielnicy. Nic pewnego nie można powiedzieć o grobie liczącym podobno aż 12 popiel-

nie, odkrytym przypadkowo w okresie międzywojennym²⁶. Prawdopodobnie był to grób skrzynkowy. Odkryto go na północ od terenu badań w 1971 r., w którym nie natrafiono już na żadne groby skrzynkowe.

Groby skrzynkowe jedno- i wielopopielnicowe występują na Pomorzu Wschodnim w kulturze łużyckiej i wschodniopomorskiej przez cały okres halsztacki i we wczesnym i środkowym okresie lateńskim, przy czym groby o najmniejszych rozmiarach i z najmniejszą liczbą popielnic znane są w młodszej fazie okresu halsztackiego²⁷.

Groby obwarowane. Wymienić tu należy groby: nr 5, 6, 8—16, 19—22. Pod względem budowy (kształtu i rozmiarów) różnią się znacznie od siebie. Niewątpliwie duży wpływ na ten stan miał różny stopień zachowania. Do najbardziej zniszczonych należy zaliczyć groby: nr 8, 9, 13, 16, 20—22. Trudno obecnie ustalić z całą pewnością, jaki wpływ na obecne różnice w konstrukcji wywarły wierzenia, kształtujące obrządek pogrzebowy, a jaki — destrukcja cmentarzyska. Groby obwarowane z racji swej budowy narażone były w większym stopniu na zniszczenie niż groby skrzynkowe.

Ogólnie grupę tę można pod względem budowy podzielić na dwie podgrupy: 1) groby z mniej lub bardziej regularnym obwarowaniem pełnym lub prawie pełnym, owalnym lub kolistym — groby nr 5, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 15, 19; 2) groby z obwarowaniem nieregularnym — groby nr 9, 13, 16, 20—22.

W pierwszej grupie szczególnym przypadkiem jest grób nr 19 (ryc. 20, 21). Posiadał on prawie prostokątną komorę grobową z zaokrąglonymi narożnikami (stąd zaliczenie do grupy grobów o kształcie owalnym), usytuowaną na osi E—W. Jej rozmiary wynosiły: dług. 1,20 m, szer. 1,00 m. Zbudowany był z kamieni polnych, wśród których tkwiła płytką piaskowca. Od południa przylegała obstawa złożona również z kamieni polnych. Łącznie na osi N—S grób wraz z obstawą liczył 1,5 m długości. Grób ten pod względem budowy zbliżony jest bardzo do klasycznych grobów skrzynkowych. Różni się od nich jedynie tym, że komora grobowa zbudowana była nie z płyt, lecz z kamieni. Użyty do budowy materiał nie pozwolił na uzyskanie formy regularnego wieloboku. Interesującym szczegółem jest fakt, iż w części północnej grobu zalegały 2 połówki naczynia glinianego (ryc. 22). Znajdowało się w nich kilka przepalonych kości ludzkich oraz kamień granitowy. Obok naczynia leżało nieco przepalonych kości oraz ułamki różnych naczyń z powierzchniami brunatnymi i czarnymi. Nie można wykluczyć zawleczenia ich tutaj

²⁶ L. J. Łuka, *Kultura...*, s. 429 (stanowisko 5).

²⁷ Tenże, *Obrządek pogrzebowy u plemion kultury wschodniopomorskiej na Pomorzu Gdańskim*, cz. I, „Pomorania Antiqua”, t. 2, 1968, s. 46.

przez pług. Dalsze skupisko przepalonych kości ludzkich usytuowane było w narożniku północno-wschodnim, obok ściany komory.

Pewną analogię do grobu nr 19 stanowią niektóre obiekty, odkryte na cmentarzysku gościńskim²⁸. Natomiast zjawisko rozsypiania przepalonych kości ludzkich poza popielnicą zaobserwowano w Smażynie, gm. Linia²⁹.

W pierwszej podgrupie grobów obwarowanych, stosunkowo najlepiej zachowanych, obwarowanie jest z reguły koliste— groby nr 5, 6, 8, 11 (choć zwykle w wieńcu kamieni polnych znajdują się luki, np. groby nr 6, 8, 11). Groby te zalegały na głębokości 10—24 cm. Ich wymiary zbliżone są do siebie, średnica wynosi około 1 m, np. grób nr 11 o wymiarach $1,10 \times 1,10$ m (ryc. 14). Zwykle zawierały po 1 popielnicę, jednak znaleziono w nich dalsze ułamki, pochodzące od różnych naczyń. W grobach nr 5 i 8 popielnice ustawione były na płytkach piaskowca.

Równie często występuje obwarowanie owalne (grobby nr 10, 12, 14 i 15). Grób nr 10 (ryc. 12, 13), odkryty na głęb. 15 cm, usytuowany był na osi NE—SW. Jego rozmiary wynosiły $1,00 \times 0,80$ m. Zbudowany został z kamieni polnych, jednak w obwarowaniu tkwiła (w części południowej) płytka piaskowca. Zawierał 3 popielnice ustawione na płytkach czerwonego piaskowca. W grobie nr 12 kamienie otaczały łukiem od północy skupienie ceramiki i przepalonych kości ludzkich. Grób nr 15 (ryc. 18) znajdował się nieco płycej, na głęb. 10 cm. Usytuowany był na osi E—W. Obwarowanie, zbudowane wyłącznie z kamieni polnych, składało się z 2 łukowatych skupień: wschodniego i zachodniego, z luką od południa. Rozmiarami zbliżony był do grobu nr 10. Skupisko ceramiki i przepalonych kości ludzkich zalegało pośrodku obwarowania, jednak w północnej partii grobu również znajdowały się ułamki naczynia. Regularny kształt owalny wykazywał grób nr 14 (ryc. 17), wydłużony na osi NW—SE. Niewielkie kamienie polne otaczały tu dookoła popielnicę. Jego rozmiary były niewielkie i wynosiły: dług. 0,65 m, szer. 0,40 m.

W podgrupie grobów z nieregularnym obwarowaniem występuje 6 grobów: nr 9, 13, 16, 20—22. Ze względu na małe na ogół rozmiary i duży z reguły stopień zniszczenia trudno jednoznacznie określić kształt grobu. Nieregularne, lecz znaczne rozmiarami obwarowanie, zbudowane z dość dużych kamieni, występowało jedynie w grobie nr 16 (ryc. 19). Jego długość na osi N—S wynosiła 1,15 m, natomiast szerokość na osi E—W

²⁸ Na przykład grób nr 26, mający dużą komorę owalną ze zgrupowaniem kamieni przy południowej ścianie obwarowania, tworzącym rodzaj obstawy. Nie można jednak wykluczyć możliwości, iż jest to rozsypisko południowej ściany obwarowania. Pewne podobieństwa do konstrukcji grobu nr 19 z Wysina wykazują również groby nr 19 i 22 w Gościćcinie. Por. J. Szwed, *Cmentarzysko [...] w Gościćcinie...*, s. 457 i n., ryc. 27, tabl. X b; s. 450, 452, ryc. 20; s. 454, ryc. 23.

²⁹ *Nowe odkrycia...*, „Pomorania Antiqua”, t. 5, s. 497.

sięgała 0,95 m. Wewnątrz skupiska kamieni znaleziono jedynie 4 drobne ułamki ceramiczne i kilka przepalonych kości ludzkich. Grób ten został w znacznym stopniu zniszczony, stąd deformacja kształtu. W grobach nr 9, 13, 20—22 nieduże kamienie polne występowały obok lub w skupisku rozbitych naczyń i przepalonych kości ludzkich, nie tworząc regularnych układów. W grobie nr 13 (ryc. 16) popielnica ustawiona była na płytce piaskowca. Oprócz grobu nr 16 i 9 (ryc. 11), o wymiarach: $0,80 \times 0,55$ m, pozostałe były mniejsze (por. tab. 1).

Groby popielnicowe. Do tej grupy zaliczyłem groby reprezentowane przez skupiska rozbitych naczyń wraz z przepalonymi kośćmi ludzkimi, w których nie odkryto żadnych kamieni. Stosując to kryterium, do grupy grobów popielnicowych zaliczono 4 groby: nr 7, 18, 23 i 24. Są to nieregularne skupiska ułamków ceramicznych i przepalonych kości ludzkich o rozmiarach od $0,20 \times 0,15$ m (grób nr 18) do $0,85 \times 0,60$ m (grób nr 24, ryc. 27). Pośrednie rozmiary wykazywały groby: nr 7 (ryc. 9) i 23 (ryc. 26). Ze względu na znaczny stopień zniszczenia i płytkość zalegania (10—28 cm) trudno jednoznacznie stwierdzić, czy są to w istocie groby popielnicowe bez obwarowania kamiennego, czy rozwłózione, np. przez pług, szczątki popielnic pochodzące z innych form grobów, np. obwarowanych.

Do żadnej z wymienionych kategorii nie można zaliczyć obiektu nr 17. Była to tylko płytka czerwonego piaskowca z leżącym na niej fragmentem naczynia i kilkoma przepalonymi kośćmi ludzkimi. Płyta ta była zapewne szczątkową pozostałością grobu, którego pierwotnej formy nie można jednak ustalić.

Na omawianym cmentarzysku wyraźnie daje się zauważyć współwystępowanie różnych form grobów: skrzynkowych obok obwarowanych, jak i popielnicowych. Zjawisko to występowało również na wielkich cmentarzyskach we Władysławowie—Chłapowie, stan. 1, i w Wielkiej Wsi. Jest charakterystyczne dla grupy kaszubskiej kultury łużyckiej w starszym okresie halsztackim³⁰.

Wśród 23 omawianych grobów dominują groby obwarowane, których odkryto 15. Grobów skrzynkowych było o wiele mniej, bo tylko 3. Za groby popielnicowe przyjęto 4 skupienia rozbitych naczyń i przepalonych kości ludzkich, pozbawione kamieni. Nie odkryto natomiast grobów jamowych. Nic pewnego nie można powiedzieć o domniemanym palenisku, wzmiankowanym przez L. J. Łukę³¹.

Znalezisko to można, jak już zaznaczyłem, interpretować wielorako. Wszystkie groby skrzynkowe odkryte zostały przypadkowo i poza grobem nr 2 nie były badane przez archeologów. W toku badań w 1971 r. natrafiono jedynie na pozostałości obstawy grobu skrzynkowego nr 4.

³⁰ L. J. Łuka, *Obrządek...*, cz. I, s. 40, 46.

³¹ Por. przyp. 26.

Odkrycie owego grobu skłoniło do założenia wykopu w miejscu znalezienia. Natomiast w trakcie prac wykopaliskowych nie natrafiono już na groby skrzynkowe.

Sytuacja ta jest zupełnie różna od rezultatów badań przeprowadzonych na innych, lepiej zbadanych, cmentarzyskach o podobnej chronologii. W Gościcinie groby skrzynkowe stanowiły 1/2 ogólnej liczby grobów, tj. 11 spośród 23 obiektów³², podobnie w Darskowie (11 na 23 groby)³³, w Stężycy, gm. loco — 2/3 (17 na 24)³⁴. Również w Chłapowie groby skrzynkowe należały do najliczniejszych³⁵. Natomiast na cmentarzysku w Dębówku Nowym, woj. pilskie, występowały tylko groby obwarowane³⁶. W prezentowanym materiale z Wysina groby skrzynkowe stanowiły zdecydowaną mniejszość. Wiadomo jednak, że groby skrzynkowe odkrywano tu od dawna w bliżej nie określonej liczbie. Z drugiej jednak strony ich konstrukcja bardziej rzuca się w oczy laikowi niż pozostałe formy grobów. Uwzględniając ponadto zbyt małą przebadaną przestrzeń i zły stan zachowania obiektów, z uzyskanych proporcji form nie można wysuwać zbyt daleko idących wniosków.

Duże trudności nastęrcza określenie liczby pochówków w grobach. Materiał kostny z Wysina nie został przebadany przez antropologa. Natomiast oparcie się wyłącznie na materiale archeologicznym poprzez ustalenie liczby popielnic jest nader ryzykowne ze względu na szczątkowy stan zachowania ceramiki. Wśród grobów skrzynkowych pierwsze dwa były grobami rodzinnymi. Grób nr 1 zawierał podobno 2 popielnice, natomiast w materiale z grobu nr 2 wyróżnić można ułamki 3 popielnic. W grobie nr 4 wydobyto ułamki tylko jednej popielnicy. Grób ten został jednak częściowo wyeksplorowany przez odkrywców. Grobem rodzinnym był także grób zawierający 12 naczyń³⁷.

Wśród grobów obwarowanych do rodzinnych zaliczyć możemy grób nr 10, który zawierał 3 popielnice oraz grób nr 12, w którym wyróżniono kilka skupień ułamków ceramicznych i przepalonych kości ludzkich. Za jednostkowy można uznać grób nr 19 i ewentualnie grób nr 23, zawierający tylko ułamki misy. Pozostałe groby zawierają szczątki różnych

³² J. Szwed, *Cmentarzysko [...] w Gościcinie...*, s. 469.

³³ F. J. Lachowicz, o. c., s. 77.

³⁴ J. Kostrzewski, *Cmentarzysko grobów skrzynkowych i obwarowanych w Stężycy, w pow. kartuskim, na Pomorzu. Przyczynki do pradziejów Polski zachodniej*, Poznań 1937 (odbitka), s. 17 i ryc. 1.

³⁵ L. J. Łuka, *Kultura...*, s. 57.

³⁶ J. Kostrzewski, *Dwa cmentarzyska kultury pomorskiej w Dębówku Nowym, w powiecie wyrzyskim i w Warszkowie III, w pow. morskim*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 12, 1933, s. 44 i n. Jak podaje J. Kostrzewski, w pierwszym doniesieniu o odkryciu mowa jest o grobach skrzynkowych, natomiast w niepełnej dokumentacji dr. Haupta — „o grobach skrzynkowych nie znajdujemy ani słowa”.

³⁷ Por. przyp. 26.

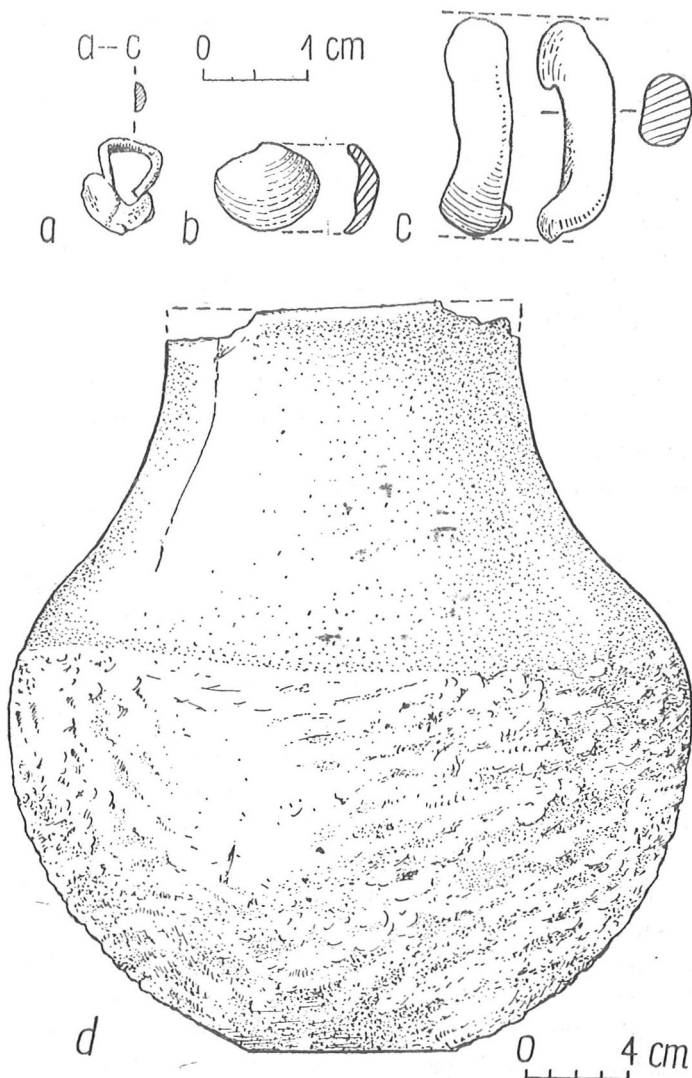
naczyń. Są one zbyt drobne, aby jednoznacznie określić liczbę popielnic i wyróżnić je od szczątków przystawek. Nie można również wykluczyć przypadku wmieszania się ułamków naczyń, pochodzących z innych, rozbitych grobów, np. w wyniku orki. Kwestię liczby pochówków, w większości grobów wysińskich, uznać można za nierozstrzygniętą. Szczególnym rodzajem pochówka jest grób nr 19, w którym znajdowała się rozbita popielnica, a przepalone kości ludzkie leżały wśród jej fragmentów i obok nich (ryc. 22). W grobie nr 12, w północnej jego partii, odkryto pokrywę (ryc. 15, tabl. Vb), odwróconą zakładką do góry i otoczoną niewielkimi kamieniami. Wewnątrz i obok pokrywy znajdowały się przepalone kości ludzkie. Jeśli ułożenie to nie jest wynikiem przypadku, np. spłądowania grobu, to jest to niewątpliwie interesujący rys obrządku pogrzebowego, tj. potraktowanie pokrywy (podobnie jak misy w grobie nr 23) jako popielnicy i obstawienie jej kamieniami, podobnie jak to często spotyka się w grobach skrzynkowych. Również w grobie nr 23 wśród ułamków misy znaleziono kości ludzkie. Składanie kości zmarłego nie tylko do popielnicy zaobserwowano np. w Smażynie i w Darskowie³⁸. W szeregu przypadków popielnice ustawiane były na płytkach piaskowca lub na płaskim kamieniu. Stwierdzono to w 6 przypadkach — w grobach nr 4, 5, 8, 10, 12 (na kamieniu) i 13. Natomiast w grobie popielnicowym nr 23 obok skupiska ceramiki i kości znajdowały się małe płytki piaskowca. Zwyczaj ten jest dość często spotykany na cmentarzyskach kultury łużyckiej i wschodniopomorskiej, a na przykład na cmentarzysku w Rąbiu, gm. Przodkowo, wszystkie popielnice ustawione były na płytach³⁹.

Nader ubogo przedstawia się wyposażenie grobów wysińskich. Pomijając starsze odkrycia, o których brak dokładnych informacji, jedynie z grobu skrzynkowego nr 1 wydobyto ułamki przedmiotów brązowych i żelaznych (tabl. Ia—c). W toku badań przeprowadzonych w 1971 r. nie natrafiono już na żadne zabytki metalowe. Dysponujemy również nikłymi danymi dotyczącymi wyposażenia w ceramikę w postaci przystawek. Zaobserwowano wprowadzić ułamki ceramiczne pochodzące od niewielkich, cienkościennych naczyń (kubków lub mis). W przypadku mis trudno jednoznacznie orzec, czy pełniły one funkcję przystawek, czy też służyły jako pokrywy popielnic. Ubogie wyposażenie w przystawki w kulturze łużyckiej i wschodniopomorskiej cechuje północną część Pomorza Gdańskiego, zwłaszcza we wczesnym i środkowym okresie lateńskim⁴⁰.

³⁸ Por. przyp. 29. W Darskowie, w grobie nr 13, w jednym z 2 pochówków, kości zsypano na płytę kamienną i przykryto misą. Por. F. J. Lachowicz, o. c., s. 78.

³⁹ B. Wiącek, *Cmentarzysko [...] w Rąbiu...*, s. 278.

⁴⁰ L. J. Łuka, *Obrządek...*, cz. II, s. 42.

Tabl. I. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Inwentarz grobu nr 1: a — fragm. przedmiotu żel. (?), b—c — fragmenty przedm. brązowych z grobu nr 1, d — popielnice z grobu nr 1

Plate I. Wysin, Liniewo parish, site 2. Inventory from grave No. 1: a — fragment of iron (?) object, b—c — fragments of bronze objects from grave No. 1, d — urn from grave No. 1

III. Analiza materiału zabytkowego

1. Ceramika

Wieloletnie użytkowanie terenu cmentarzyska, jak i przewaga grobów najbardziej narażonych — ze względu na swą konstrukcję — na

zniszczenie, wpłynęło zdecydowanie ujemnie na stan zachowania ceramiki, będącej podstawowym wyposażeniem grobów wysińskich. W czasie wykopalisk nie odkryto żadnego naczynia zachowanego w całości. Najlepiej zachowała się, rozbita na połowy, popielnica w grobie nr 19. Poza tym natrafiono jedynie na drobne ułamki zniszczonych naczyń. Spośród uzyskanego materiału ceramicznego udało się zrekonstruować częściowo dwa naczynia: grób nr 2 (tabl. IIa), grób nr 4 (tabl. IIIa) oraz udało się wykleić w całości również 2 naczynia: grób nr 19 (tabl. VIIe), grób nr 22 (tabl. IXb). Jedyne zachowane w całości naczynie z grobu nr 1 (tabl. Id) pochodzi z odkrycia dokonanego przez dr. J. Knybę z Kościerzyny. Pozostały materiał ceramiczny jest bardzo rozdrobiony i w niewielkim tylko stopniu może być spożytkowany w analizie.

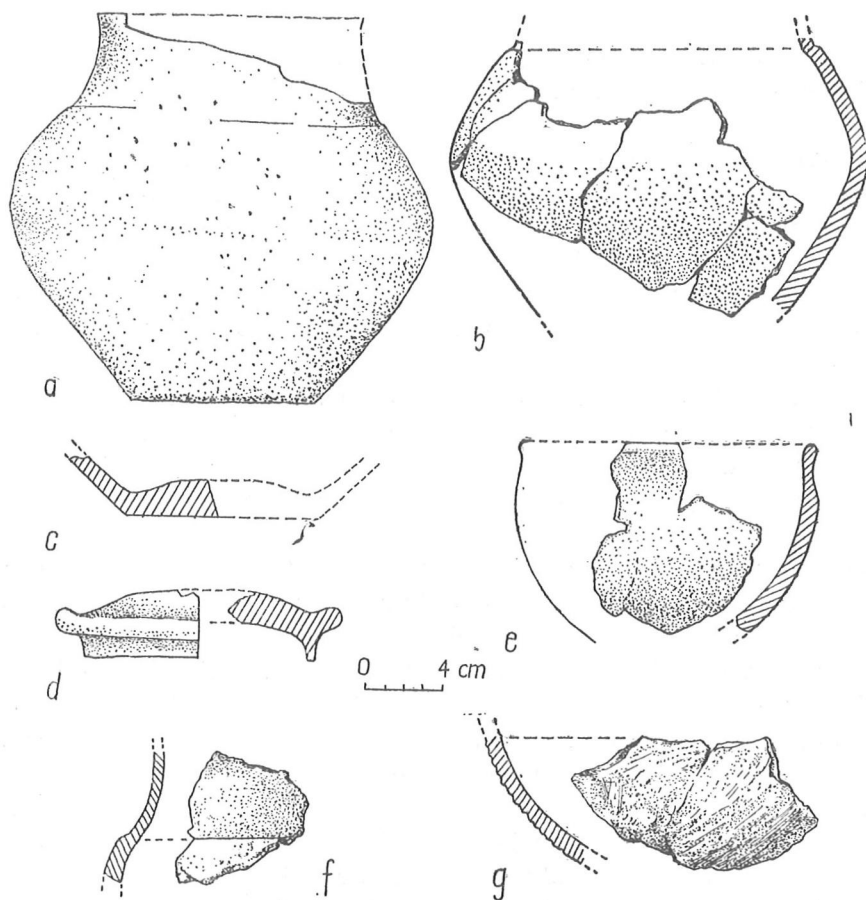
Wśród ceramiki występującej na cmentarzysku wysińskim wyróżnić można: popielnice, pokrywy popielnic i przystawki. Wśród popielnic reprezentowane są następujące formy:

Naczynia dwustożkowe lub prawie dwustożkowe z nie wyodrębnioną, długą szyjką. Do tego typu naczyń zaliczyć możemy fragment brzegu przekazany w 1969 r. przez dr. J. Knybę (tabl. Xe) i pochodzący prawdopodobnie z grobu nr 1. Powierzchnia ułamka jest gładka, brunatna, brzeg nieco wychylony na zewnątrz. W grupie tej mieści się również naczynie odkryte w grobie nr 1 (tabl. Id). Ma ono prawie kulisty brzusiec, górą spłaszczony, o brunatnej, schropowanej powierzchni, przechodzący w stożkową szyjkę o również brunatnej, lecz gładkiej powierzchni. Analogię do niego stanowi popielnica z grobu nr 27 w Gościcinie⁴¹ oraz popielnica 1 z grobu 27 w Starych Polaszkach, gm. Stara Kiszewa⁴², datowana na wczesny i środkowy okres lateński.

Naczynia o baniastym lub dwustożkowym brzuscu z mniej lub bardziej łagodnym załomem i nieco wyodrębnioną, bez uskoku, dość krótką szyjką. Do tego typu włączyć można częściowo zrekonstruowane naczynie z grobu nr 4 (tabl. IIIa). Ma ono zdeformowany, dość baniasty brzusiec ze stożkową szyjką i brzegiem wychylonym nieco na zewnątrz. Cała powierzchnia naczynia jest gładka, czarna. Na górnej partii brzusca widnieje ornament w postaci dookolnej linii, z jednej strony obniżającej się ku dołowi, i dookolnego rzędu kolistych dołków. Nieco poniżej występuje zdobienie w postaci krótkiej jodełki, złożone z potrójnych grup kresek. Bardzo zbliżone jest naczynie, zachowane we fragmentach, pochodzące z grobu nr 24 (tabl. Xa—d, f). Jego powierzchnia jest również gładka, obustronnie czarna, zdobiona. Załom brzusca tego naczynia jest mniej łagodny niż u popielnicy z grobu nr 4. Widnieje na nim ornament liniowy i plastyczny w postaci dookolnego rzędu kresek ukośnych, tworzących rodzaj kątów wsuwanych w siebie (jodełkę), kolistych

⁴¹ J. Szwed, *Cmentarzysko [...] w Gościcinie...*, tabl. III d.

⁴² M. Gedl, J. Szwed, *o. c.*, s. 95, tabl. XI a.

Tabl. II. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Inwentarz grobu nr 2: a — popielnica, b — fragm. popielnicy, c — fragm. dna naczynia, d — fragm. pokrywy czapkowej, e — fragm. miski, f — fragm. szyjki naczynia, g — fragm. brzusca naczynia

Plate II. Wysin, Liniewo parish, site 2. Inventory from grave No. 2: a — urn, b — fragment of urn, c — fragment of the bottom of a vessel, d — fragment of cap-like lid, e — fragment of bowl, f — fragment of neck of vessel, g — fragment of belly of vessel

lub owalnych dołków oraz grup pionowych żłobków. Również czarną powierzchnię ma fragment szyjki z grobu nr 12 (tabl. Ve). Prawdopodobnie do tego typu naczyń należą fragmenty brzegów odkryte w grobach: nr 7 (tabl. VIIId), 15 (tabl. VIa), 20 (tabl. VIIIA).

Podobne kształtem naczynia o brunatnej powierzchni spotykamy w starszym okresie halsztackim, m.in. we Władysławowie (Wielka Wieś — Swarzewo)⁴³, w Gęsi, gm. Nowa Wieś Lęborska, woj. słupskie⁴⁴,

⁴³ W. La Baume, *Urgeschichte der Ostgermanen*, Danzig 1934, ryc. 3 g.

⁴⁴ L. J. Łuka, *Kultura...*, tabl. XXXV; 3 a, c.

w Pączewie, gm. Skórcz⁴⁵, i w Słuchowie, gm. Krokowa⁴⁶. Zbliżone kształtem naczynia z czarną powierzchnią odkryto na stan. 5 w Siemiorowicach, gm. Cewice, woj. śląskie⁴⁷, datowane już na okres Hallstatt D.

Mniejsze rozmiarami jest naczynie z grobu nr 19. Ma ono prawie dwustożkowy brzusiec z bardzo łagodnym załomem, zdobiony 6 pionowymi żłobkami, oraz dość krótką, stożkową szyjkę. Powierzchnia gładka, barwy brunatnej (tabl. VIIe). Analogię pod względem formy stanowi naczynie z Kłosowa, gm. Przodkowo, stan. 1, z cmentarzyska datowanego na Hallstatt D⁴⁸ i z Dębówka Nowego, woj. pilskie, z cmentarzyska wczesnohalsztackiego⁴⁹.

Podobne kształtem są naczynia mające ucha na załomie brzuśca. Naczynie takie pochodzi z grobu nr 22 (tabl. IXb). Ma ona prawie dwustożkowy brzusiec przechodzący w krótką, słabo wyodrębnioną szyjkę z brzegiem wychylonym na zewnątrz. Na załomie brzuśca umieszczone są dwa półkoliste ucha (zachowało się jedno, drugie zrekonstruowano). Powierzchnia naczynia jest gładka, ceglastobrunatna. Ślady po utraconych uchach, umieszczonych na załomie brzuśca lub nieco powyżej, wykazują także ułamki z grobu nr 12 (tabl. Vg) i 20 (tabl. VIIIb).

Naczynia z dwustożkowym brzuścem i uchami umieszczonymi na załomie znane są z szeregu stanowisk kultury łużyckiej i wschodniopomorskiej: np. we Władysławowie—Chłapowie, stan. 2 (cmentarzysko wczesnohalsztackie), w grobie nr 13 odkryto małe naczynie z dwustożkowym brzuścem i uchami umieszczonymi na dość ostrym załomie⁵⁰. Podobne naczynie odkryto również w pobliskim Lubieszynie, gm. Liniewo, datowane na wczesny i środkowy okres lateński⁵¹.

Odmiana naczyń o podobnym kształcie, tj. z baniastym lub prawie dwustożkowym brzuścem i dość krótką szyjką, lecz wyodrębnioną uskokiem od brzuśca, jest również reprezentowana w Wysinie. Do tej grupy zaliczyć można popielnicę z grobu nr 2 (tabl. IIa) o brzuścu dwustożkowym z łagodnym załomem i niewielkim uskokiem, oddzielającym stożkową szyjkę z wychylonym na zewnątrz brzegiem od brzuśca. Powierzchnia naczynia jest gładka, brunatna. W tymże grobie znajdowało się podobne naczynie o powierzchni gładkiej, brunatnej (tabl. IIb) oraz naczynie z brzuścem, u dołu schropowaconym i wyodrębnioną, gładką

⁴⁵ *Tamże*, tabl. LXVI; 2 a.

⁴⁶ *Tamże*, ryc. 23.

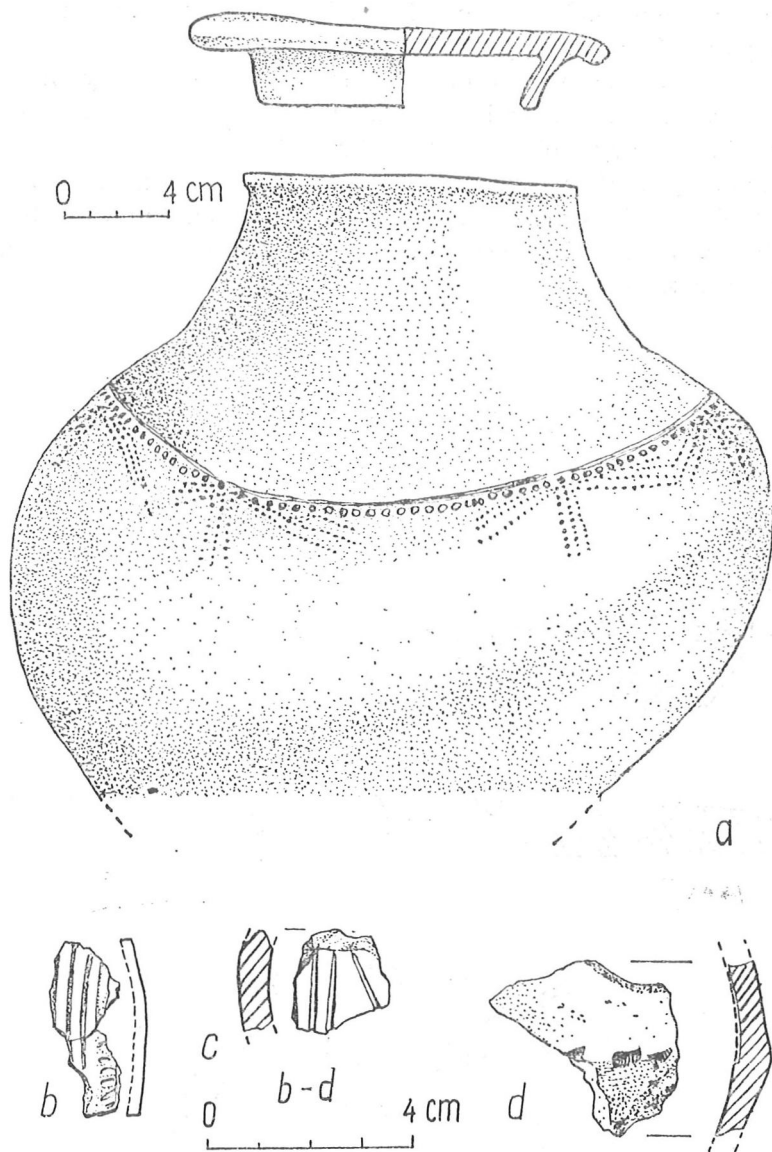
⁴⁷ *Tamże*, tabl. LXXI; 2 a.

⁴⁸ *Tamże*, tabl. LI; 1 d, z grobu 1—2, popielnica 4.

⁴⁹ J. Kostrzewski, *Dwa cmentarzyska...*, tabl. VI, 4.

⁵⁰ Zbiory Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, grób nr 13, nr inw. 1973:58, nr kat. 1973:275.

⁵¹ L. J. Łuka, *Kultura...*, s. 231, tabl. LVIII, 1.

Tabl. III. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Inwentarz grobów: a — popielnica z pokrywą z grobu nr 4, b—d — zdobione fragmenty ceramiki z grobu nr 5

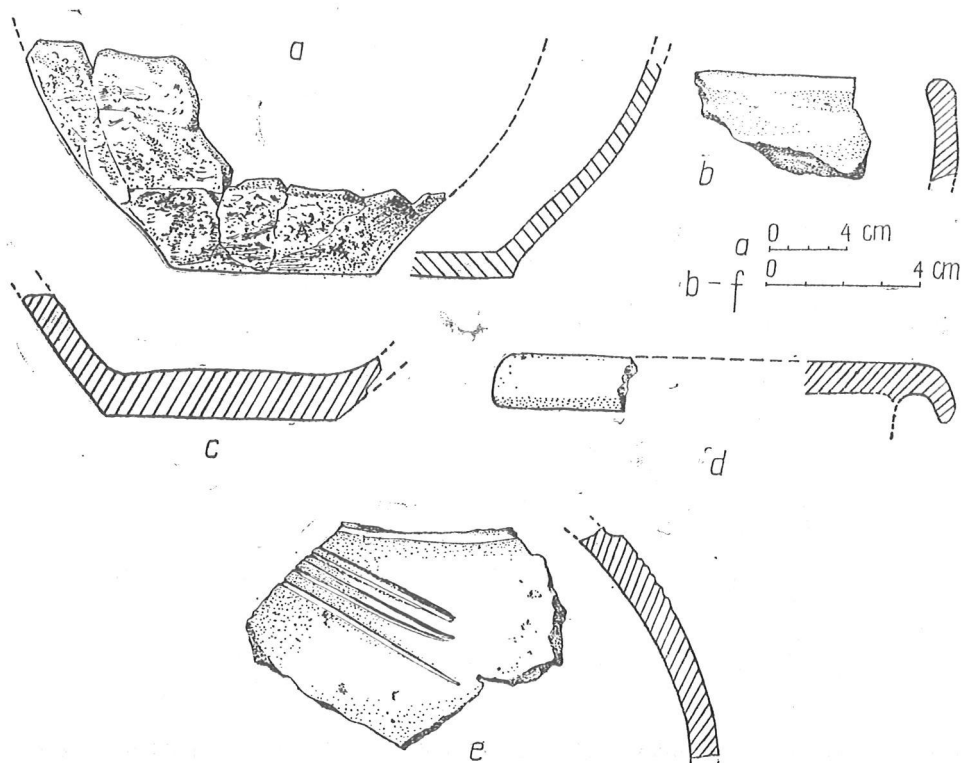
Plate III. Wysin, Liniewo parish, site 2. Inventory from graves: a — urn with cover grave No. 4, b—d — ornamented fragments of pottery from grave No. 5

szyjką. Powierzchnia barwy ceglastobrunatnej (tabl. II c, f, g). Ponadto wymienić należy fragment naczynia z prawdopodobnie baniastym brzuścem i niewielkim uskokiem, znaleziony luźno w grobie nr 10 (tabl. IV e). Powierzchnia tego naczynia jest gładka, barwy brunatnej, zdobiona na

zachowanym fragmencie ukośnymi kreskami. Prawdopodobnie jest to część motywu tzw. krótkiej jodełki.

Naczynia z szyjką wyodrębnioną uskokiem spotykamy najczęściej w kulturze wschodniopomorskiej w młodszym okresie halsztackim i we wczesnym i środkowym okresie lateńskim.

Za fragmenty amfory uznać można ułamek naczynia z grobu nr 7 (tabl. VII b) z zachowanym, nie przekłutym, uchem. Powierzchnia jest gładka, brunatna. Ten typ naczyń J. Kostrzewski datuje na starszą fazę okresu halsztackiego⁵².

Tabl. IV. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Inwentarz grobu nr 10: a — fragm. popielnicy 1, b — fragm. brzegu popielnicy 2, c — dno popielnicy 3, d — pokrywa popielnicy, e — fragm. naczynia, luźno znaleziony w grobie nr 10

Plate IV. Wysin, Liniewo parish, site 2. Inventory from grave No. 10: a — fragment of urn 1, b — fragment of the rim of urn 2, c — bottom of urn 3, d — urn cover, e — fragment of vessel found lying in grave No. 10.

⁵² J. Kostrzewski, *Kultura łużycka na Pomorzu*, Poznań 1958, s. 205 i n.

Wśród pokryw występują 3 odmiany. Pierwszą z nich stanowią pokrywy płaskie, wpuszczane, z cylindryczną zakładką. Tę formę pokryw reprezentuje całkowicie czarna pokrywa, nakrywająca popielnicę z grobu skrzynkowego nr 4 (tabl. III a). Fragmenty 2 pokryw tej odmiany odkryto w grobie nr 11. Jedna z nich jest znacznie grubsza od poprzednio opisanej i ma barwę brunatną (tabl. V a). Dość niestarannie wykonana jest pokrywa popielnicy z grobu nr 22 (tabl. IX a). Powierzchnia jej, barwy ceglastej, jest powyginana, natomiast brzeg wykazuje zgrubienie.

Pokrywy płaskie dość licznie występują na cmentarzyskach wczesnej fazy okresu halsztackiego⁵³.

Do drugiej odmiany zaliczyć możemy pokrywy o dość płaskiej lub nieco wypukłej powierzchni, z brzegiem zagiętym mniej lub bardziej ukośnie w dół. Mają one niską, cylindryczną zakładkę. Wylepione zostały, na ogół niestarannie, z gliny i wypalone na kolor brunatny i ceglastobrunatny dość słabo — toteż zachowały się jedynie w drobnych ułamkach. Odkryto je w grobach: nr 10, gdzie pokrywa nakrywała popielnicę nr 3 (tabl. IV d), i nr 12 (tabl. V c, d). Jedyna zrekonstruowana pokrywa pochodzi z grobu nr 12 (tabl. Vb). Jej powierzchnia jest częściowo płaska, częściowo wypukła, a brzeg nieco zagięty w dół.

Nieco zbliżone do wymienionych są pokrywy z grobu nr 17 w Gościnnie, gm. Wejherowo⁵⁴, i pokrywa z grobu nr 1 w Starych Polaszkach, gm. Stara Kiszewa⁵⁵. Pokrywy tej odmiany uznać można za formę pośrednią między pokrywami płaskimi a czapkowatymi. Okazy z Wysina datować można, podobnie jak gościnińskie, na okres Hallstatt C.

Jedyną pokrywę czapkową odkryto w grobie skrzynkowym nr 2 (tabl. II d). Zachowana jest tylko częściowo, wykonana dość niestarannie i słabo wypalona. Pokrywa jest półkulista i ma płaską, wyodrębnioną krawędź oraz cylindryczną zakładkę. Powierzchnia barwy brunatnej. W grobie nr 2 okaz ten wystąpił w towarzystwie popielnicy o dwustożkowym brzuścu z uskokiem szyjki o powierzchni gładkiej (tabl. II a, b) i częściowo schropowanej (tabl. II f, g) oraz ułamków misy półkulistej. Pokrywy czapkowe datowane są na okres Hallstatt D⁵⁶. Wystąpiły również na cmentarzysku gościnińskim, gdzie datowane są na przełom obu faz okresu halsztackiego⁵⁷. Biorąc pod uwagę również formę grobu (skrzynkowy) i jego dość duże rozmiary oraz liczbę pochówków, grób

⁵³ Na przykład w Gościnnie: J. Szwed, *Cmentarzysko [...] w Gościnnie...*, tabl. III d, grób 27; w Warszowie: J. Kostrzewski, *Dwa cmentarzyska...*, tabl. VII; 11, 13, grób I; w Stężycy: J. Kostrzewski, *Cmentarzysko [...] w Stężycy...*, grób IV, s. 4, ryc. 6; grób V, s. 5, ryc. 8; grób VII, s. 6, ryc. 9; grób X, s. 7; grób XII, s. 8—9, ryc. 17; grób XVIII, s. 12, ryc. 24 b; grób XX, s. 14; grób XXI, s. 15, ryc. 28; grób XXII, s. 15, ryc. 29.

⁵⁴ J. Szwed, *Cmentarzysko [...] w Gościnnie...*, tabl. III a, b.

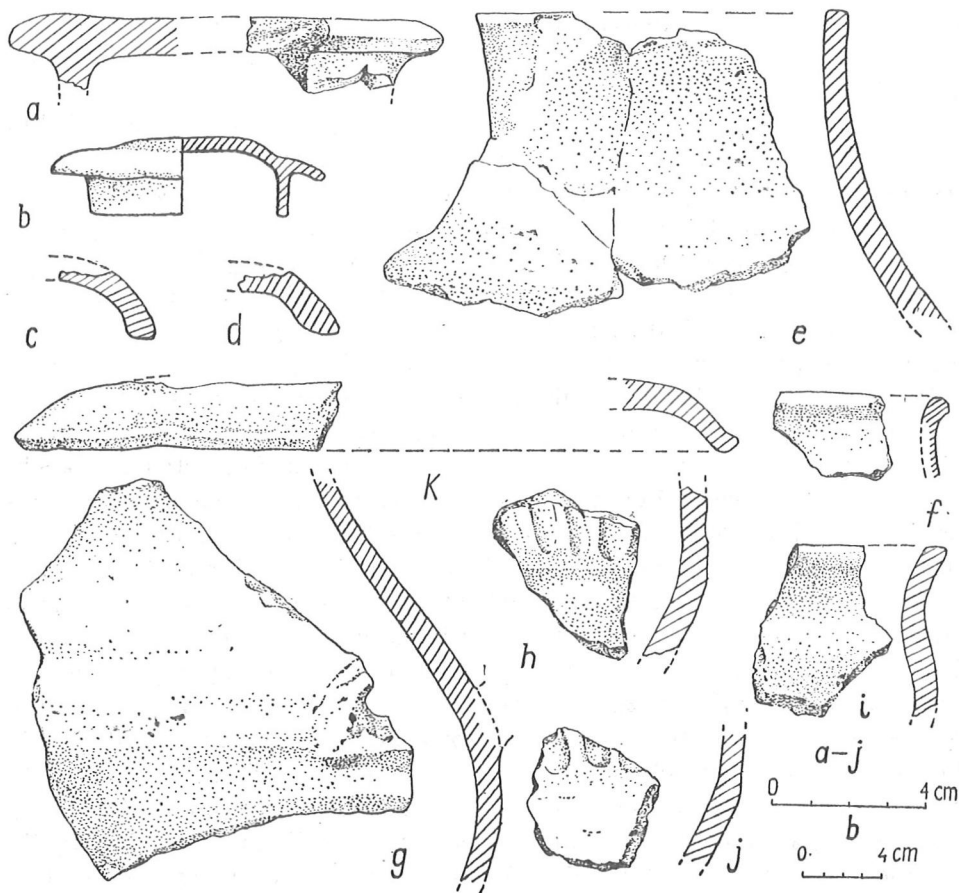
⁵⁵ M. Gedl, J. Szwed, o. c., tabl. I c₁.

⁵⁶ J. Kostrzewski, *Cmentarzysko [...] w Stężycy...*, s. 36.

⁵⁷ J. Szwed, *Cmentarzysko [...] w Gościnnie...*, s. 482.

nr 2 datować można również na przełom starszej i młodszej fazy okresu halsztackiego lub początek tej ostatniej. Byłby to najmłodszy odkryty dotąd zespół grobowy na cmentarzysku wysińskim.

Ze względu na znaczny stopień zniszczenia grobów i materiału ceramicznego trudno stwierdzić, które misy odkryte na stanowisku 2 pełniły funkcję pokryw, a które — przystawek, ewentualnie też popielnic. Przy-

Tabl. V. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Inwentarz grobów: a — fragm. pokrywy z grobu nr 11, b — pokrywa z grobu nr 12, c — fragm. pokryw z grobu nr 12, d — fragm. pokrywy z grobu nr 12, e — fragm. szyjki naczynia z grobu nr 12, f — fragm. brzegu naczynia z grobu nr 13, g — fragm. naczynia z grobu nr 12, h, j — zdobione fragmenty naczynia z grobu nr 14, i — fragm. brzegu naczynia z grobu nr 14

Plate V. Wysin, Liniewo parish, site 2. Inventory from graves: a — fragment of cover from grave No. 11, b — cover from grave No. 12, c — fragments of covers from grave No. 12, d — fragment of cover from grave No. 12, e — fragment of neck of vessel from grave No. 12, f — fragment of rim of vessel from grave No. 13, g — fragment of vessel from grave No. 12, h, j — decorated fragments of vessel grave No. 14, i — fragment of vessel rim from grave No. 14

puszczalnie pokrywą stanowiła misa odkryta w grobie nr 2 (tabl. II e), zachowana fragmentarycznie. Została ona wylepiona w kształcie wycinaka kuli i ma nieznacznie zgrubiałą krawędź. Fragment podobnej misy o gładkiej, jasnobrunatnej powierzchni pochodzi z grobu nr 23. Niewykluczone, że mogła ona pełnić funkcję popielnicy, gdyż nie znaleziono w tym grobie resztek innego naczynia. Podobne misy znaleziono na cmentarzysku w Darskowie, woj. śląskie⁵⁸. Również fragment z płasko ściętym brzegiem (tabl. VII a) pochodzi od misy o podobnym zapewne kształcie.

Fragmenty kolejnej odmiany mis, tj. z wklęsłą szyjką, pochodzą z grobu nr 14. Zdobione są na załomie półkolistymi wgłębieniami (tabl. V h, j). Inny fragment tej odmiany, nie zdobiony, odkryto luźno (tabl. XI c). Misy takie datowane są na okres Hallstatt C i występują na szeregu stanowisk z tego okresu⁵⁹.

Fragment innej odmiany — o kształcie kulistym, z brzegiem wgiętym do środka — odkryto w grobie nr 15 (tabl. VI c). Podobną misę odkryto na cmentarzysku gościnińskim, w grobie nr 13, gdzie nakrywała naczynie z inkrustacją⁶⁰.

Ze względu na zniszczenie materiału trudno stwierdzić, które z zachowanych, drobnych ułamków ceramicznych pochodzą od przystawek. Przypuszczalnie na przykład fragmenty z grobu nr 9 mogą pochodzić od kubka ze stożkową szyjką. Za tym stwierdzeniem przemawiałaby niewielka grubość ścianki, wynosząca 0,4 cm. Ogólnie stwierdzić można, że zwyczaj wstawiania przystawek do grobów w starszej fazie okresu halsztackiego nie jest powszechnie stosowany na Pomorzu Wschodnim⁶¹.

Większość naczyń i ich ułamków odkrytych na stan. 2 w Wysinie pochodzi od naczyń o powierzchniach brunatnych, szarobrunatnych lub ceglastobrunatnych. Naczynia lub ich fragmenty z powierzchnią czarną wystąpiły w 10 grobach: nr 4 — zdobione (tabl. III a), nr 5 — zdobione ornamentem jodełki (tabl. III b), nr 6 — 1 drobny ułamek, nr 8 — drobne odpryski powierzchni, m.in. brzegu, nr 10 — luźno znalezione, nr 12 — fragm. szyjki naczynia (tabl. V e), nr 13 — 1 mały fragm. brzegu (tabl. V f), nr 18 — 8 fragmentów, nr 20 — 2 fragm., nr 24 — 78 fragm. naczynia zdobionego ornamentem liniowym i plastycznym (tabl. X a—d, f). Kilka ułamków znaleziono luźno na terenie wykopalisk.

Również na cmentarzysku w Stężycy odkryto w 4 grobach naczynia z taką powierzchnią⁶², natomiast na cmentarzysku w Gościnnie cera-

⁵⁸ F. J. Lachowicz, o. c., grób 2, ryc. 7 c.

⁵⁹ J. Kostrzewski, *Kultura łżycka*., s. 210, zestawienie 58.

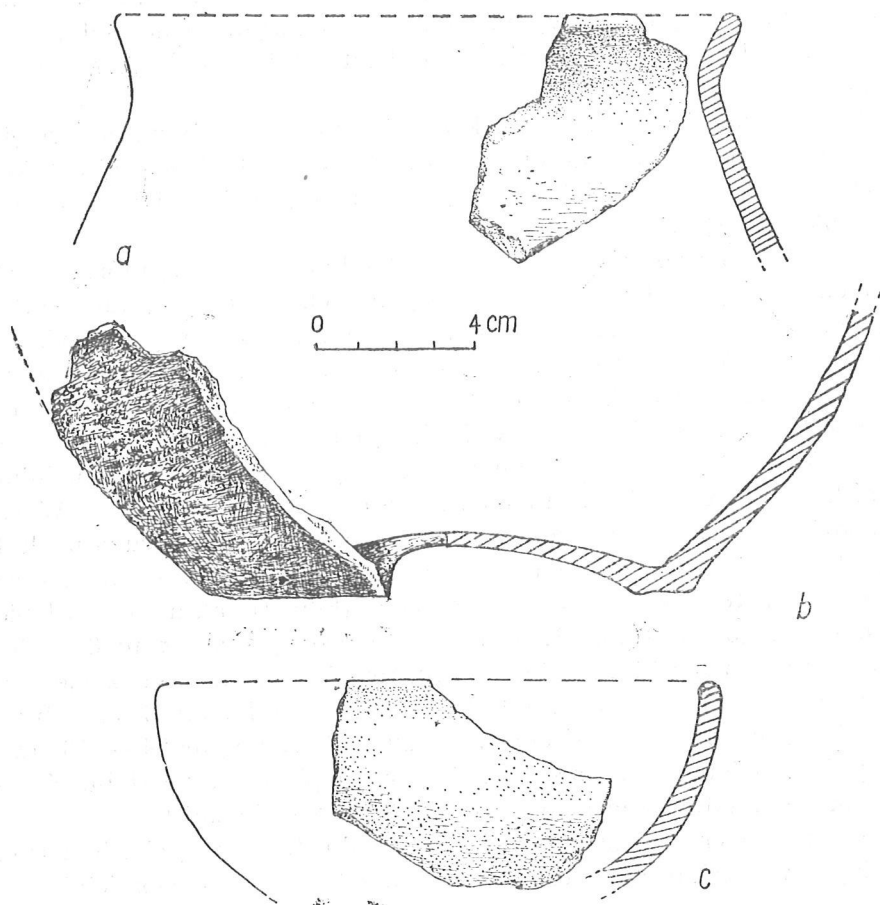
⁶⁰ J. Szwed, *Cmentarzysko [...] w Gościnnie*... s. 430, tabl. II e.

⁶¹ Na przykład w Darskowie przystawki wystąpiły w 6 grobach na liczbę 23 odkrytych grobów — por. F. J. Lachowicz, o. c., s. 97, oraz przyp. 40.

⁶² J. Kostrzewski, *Cmentarzysko [...] w Stężycy*..., grób XII, XIV, XVII, XVIII.

mikę czarną, inkrustowaną napotkano w grobach: nr 2 — popielnica 1 i w grobie nr 7 — popielnica 1⁶³. Na ceramikę z czarną powierzchnią natrafiamy na cmentarzyskach kultury lużyckiej, użytkowanych u schyłku okresu Hallstatt C, jak świadczy o tym przykład nekropoli w Stężycy, Gościcinie i Wysinie.

Na kilku naczyniach lub ich fragmentach z Wysina widnieje motyw tzw. krótkiej jodelki, złożonej z grup kresek (grób nr 4, tabl. III a, grób nr 5, tabl. VI b, c) lub kropek (luźne, tabl. XI a) oraz linii (grób nr 10 — luźne, tabl. IV e). Zdobienie geometryczne widnieje również na frag-

Tabl. VI, Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Inwentarz grobu nr 15: a — fragm. szyjki naczynia, b — fragm. dna naczynia, c — fragm. misy

Plate VI. Wysin, Liniewo parish, site 2. Inventory from grave No. 15: a — fragment of neck vessel, b — fragment of bottom of vessel, c — fragment of bowl

⁶³ J. Szwed, *Cmentarzysko [...] w Gościcinie...*, s. 433, 439.

mentach z grobu nr 5, 10 (luźne) i 24. Zdarzają się również kombinacje motywów linearnych z plastycznymi: okrągłymi dołkami (grób nr 4, 5) lub żłobkami (grób nr 24). Na brzuscu popielnicy z grobu nr 19 widnieje 6 dość długich, pionowych żłobków (tabl. VII e). Ornament żłobków występuje już w kulturze przedłużyckiej w Wielkopolsce i na Śląsku, na Pomorzu pojawia się w kulturze łużyckiej od IV okresu epoki brązu⁶⁴.

Wyjątkowo bogato w przypadku ceramiki wysińskiej zdobiona jest powierzchnia naczyń z grobu nr 24 (tabl. X a—d, f). Na załomie brzusca widnieje dookoły ciąg motywu kątów wsuwanych w siebie, złożony z 2 rzędów ukośnych kresk (w rzędzie górnym kreski pochylone są w prawo, w dolnym — w lewo), stanowiących rodzaj „jodełki”. Ów rząd kresk ukośnych wypełniony jest częściowo białą gliną, nie będącą jednak inkrustacją⁶⁵. Poniżej znajdują się grupy pionowych żłobków i po bokach okrągłe dołki.

Z inkrustacją spotykamy się na Pomorzu Wschodnim w młodszej fazie okresu halsztackiego⁶⁶. W opracowaniu cmentarzyska w Gościcinie J. Szwed wypowiada się za wcześniejszym datowaniem znalezionych tam naczyń z inkrustacją, tj. na schyłek fazy C lub najpóźniej na przełom fazy C/D okresu halsztackiego ze względu na brak popielnic twarzowych⁶⁷. Teza ta, moim zdaniem, nie jest jeszcze dostatecznie udowodniona. Argument, iż na cmentarzysku gościńskim występuje ceramika z inkrustacją, natomiast nie odkryto popielnic twarzowych, nie jest ostatecznym poparciem. Cmentarzysko to nie zostało całkowicie rozkopane. Poza tym ewentualna obecność popielnic twarzowych przemawiałaby raczej za trwaniem cmentarzyska w głąb młodszej fazy okresu halsztackiego niż za wcześniejszym datowaniem inkrustacji. Za tym bardziej przemawiałby fakt, że w Gościcinie naczynia z inkrustacją nie były nakryte pokrywami czapkowatymi (np. w grobie nr 7 pokrywę stanowiła misa), i dwustożkowa forma popielnicy z inkrustacją, jak i formy współwystępującej ceramiki. Kwestię wcześniejszego datowania naczyń z inkrustacją należy więc uważać nadal za otwartą, tym bardziej że nie został zbadany skład chemiczny inkrustacji na ceramice gościńskiej. Być może rozwiązanie przyniesie całkowite przebadanie cmentarzyska o chronologii analogicznej do nekropoli gościńskiej. Natomiast obecność na obu cmentarzyskach, tj. gościńskim i wysińskim, pokryw czapkowatych, datowanych — zgodnie z dotychczasowymi ustaleniami chronologicznymi — na okres Hallstatt D, przemawiać może za kontynuacją użytkowania obu cmentarzysk, założonych przez ludność grupy kaszub-

⁶⁴ J. Kostrzewski, *Kultura łużycka...*, s. 47, 51.

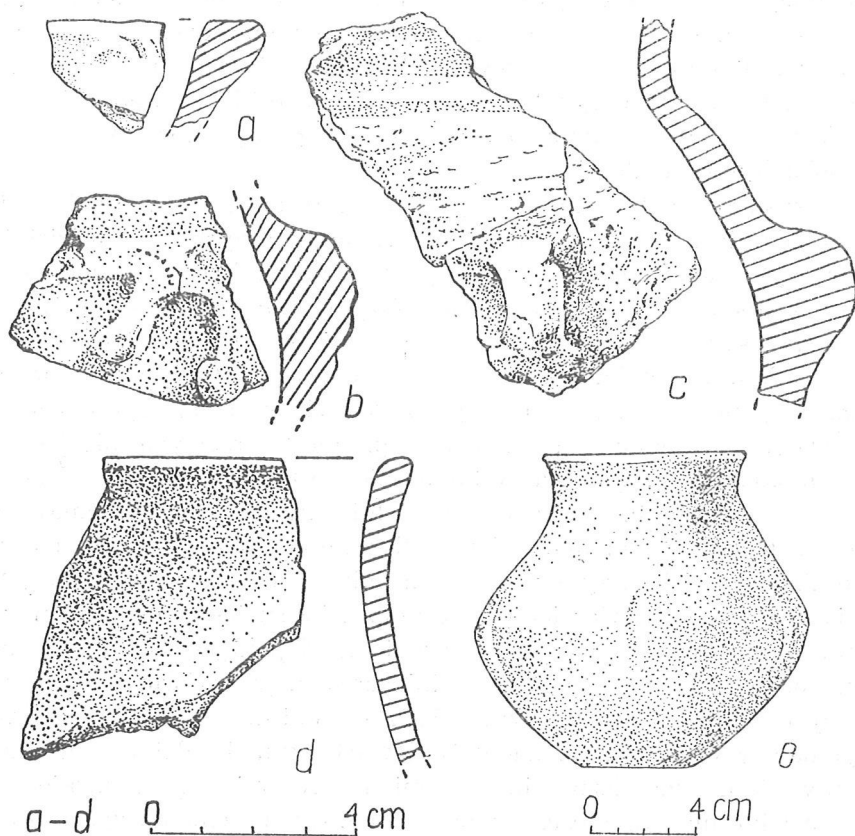
⁶⁵ Por. przyp. 12.

⁶⁶ L. J. Łuka, *Obrządek...* cz. II, s. 23, 24.

⁶⁷ J. Szwed, *Cmentarzysko [...]* w Gościcinie..., s. 478 i n.

skiej kultury łużyckiej jeszcze w początkach młodszej fazy okresu hal-
sztackiego⁶⁸.

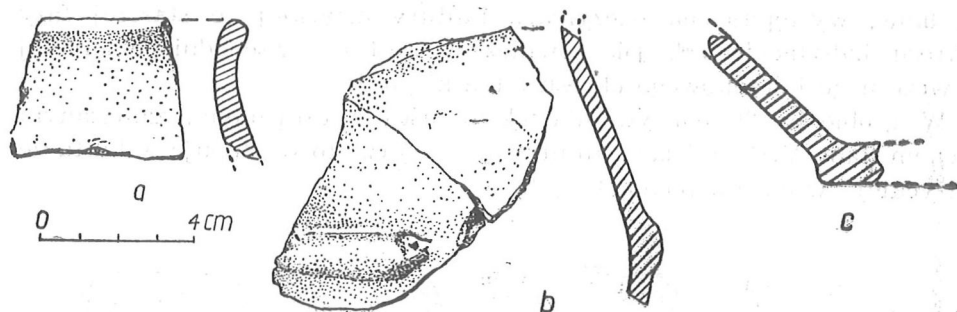
Ornament plastyczny w postaci rozwidlonych wałków, zakończonych
spłaszczonymi guzkami, znajduje się na ułamku brzuśca naczynia z gład-
ką, brunatną powierzchnią, pochodzącym z grobu nr 7 (tabl. VII c). Po-
dobne zdobienie, w postaci rozwidlonych, podwójnych lub potrójnych

Tabl. VII. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Inwentarz grobów: a — fragm. brzegu na-
czynia z grobu nr 7, b — fragm. naczynia z ornamentem plastycznym z grobu
nr 7, c — fragm. naczynia z uchem z grobu nr 7, d — fragm. szyjki naczynia
z grobu nr 7, e — popielnica z grobu nr 19

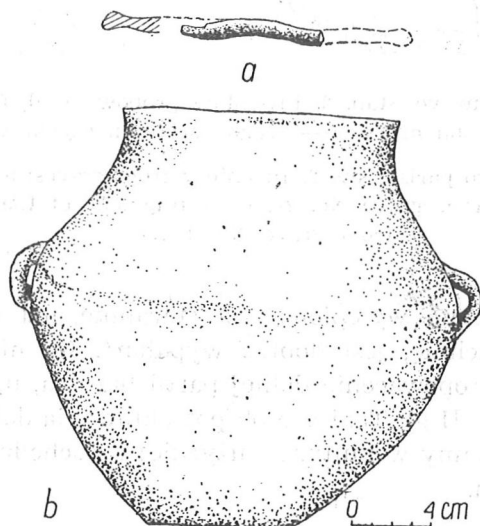
Plate VII. Wysin. Liniewo parish, site 2. Inventory from graves: a — fragment of
rim of vessel from grave No. 7, b — fragment of vessel with relief ornamentation
from grave No. 7, c — fragment of vessel with handle, from grave No. 7, d —
fragment of neck of vessel from grave No. 7, e — urn from grave No. 19

⁶⁸ Świadczy o tym również przykład cmentarzyska w Szemudzie, datowanego
na okres Hallstatt C—D. Por. L. J. Łuka, *Kultura...*, s. 391, stanowisko 4.

Tabl. VIII. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Inwentarz grobów: a — fragm. brzegu naczynia z grobu nr 20, b — fragm. naczynia z grobu nr 20, c — fragm. dna naczynia z grobu nr 21

Plate VIII. Wysin, Liniewo parish, site 2. Inventory from graves: a — fragment of rim of vessel from grave No. 20, b — fragment of vessel from grave No. 20, c — fragment of the bottom a vessel from grave No. 21

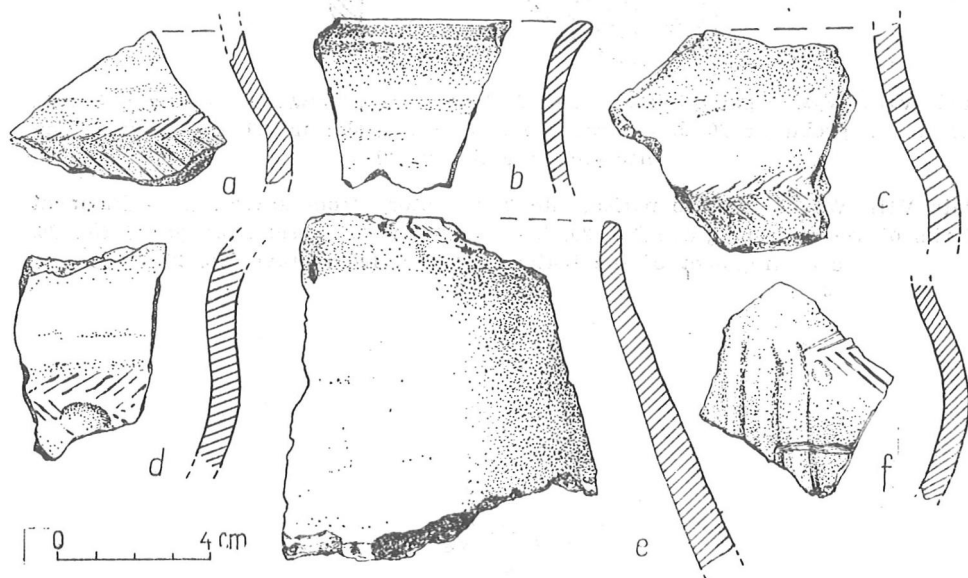

Tabl. IX, Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Inwentarz grobu nr 22: a — fragm. pokrywki, b — popielnica

Plate IX. Wysin, Liniewo parish, site 2. Inventory from grave No. 22: a — fragment of lid, b — urn

walków, występuje na naczyniach kultury łużyckiej ze starszej fazy okresu halsztackiego⁶⁹, jak również w kulturze wschodniopomorskiej z wczesnego i środkowego okresu lateńskiego⁷⁰.

W grobie nr 20 odkryto ułamek brzuśca z utraconym, zamazanym uchem (tabl. VIII b). Zjawisko utracenia ich często występuje w kulturze łużyckiej i wschodniopomorskiej⁷¹.

Tabl. X. Wysin, gm. Liniewo, stan. 2. Inwentarz grobów: a—d, f — zdobione fragmenty naczyń z grobu nr 24, e — fragm. szyjki naczyń z grobu nr 1 (?)

Plate X. Wysin, Liniewo parish, site 2. Inventory from graves: a—d, f — decorated fragments of vessels from grave No. 24, e — fragment of the neck of a vessel from grave No. 1 (?)

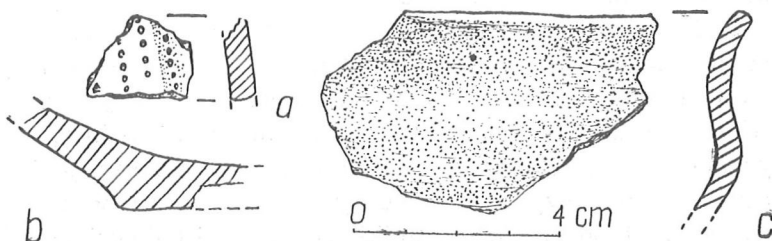
Znaczna część naczyń wylepiona jest starannie, ma gładzoną, nieraz wyświeconą powierzchnię, jest dobrze wypalona. Na niektórych naczyniach występuje schropowacenie dolnej partii brzuśca, np. w grobie nr 1 (tabl. I d), nr 2 (tabl. II g). Taki sposób potraktowania dolnej powierzchni naczyń często spotykamy w kulturze łużyckiej i wschodniopomorskiej na Pomorzu Wschodnim.

⁶⁹ Na przykład: Władysławowo-Chłapowo, stan. 1. L. J. Łuka, *Kultura...*, tabl. X e, oraz stanowisko 2 w tejże miejscowości: naczynie z grobu 5, odkrytego w 1973 r.

⁷⁰ Na przykład: w Brzeźnie Lęborskim, gm. Choczewo, stan. 5 — L. J. Łuka, *Kultura...*, tabl. VII, 3; w Dąbrowie, gm. Sierakowice, stan. 1, *tamże*, tabl. XXV c, XXVI c; w Foshucie, gm. Stara Kiszewa, stan. 1, *tamże*, tabl. XXX, 3 c.

⁷¹ L. J. Łuka, *Obrządek...*, cz. II, s. 71.

Wszystkie zachowane dna są płaskie (tabl. I d; II a, c; IV a—c; VI b; VII c; VIII c; IX b; XI b). Brzegi naczyń najczęściej są półkoliste, w jednym wypadku (tabl. VII a) brzeg jest płasko ścięty. Fragment ten pochodzi zapewne od misy.

Tabl. XI. Wysin, gm. Liniewo, stan 2. Materiał ceramiczny znaleziony luźno: a — zdobiony fragment naczynia, b — fragm. dna naczynia, c — fragm. misy

Plate XI. Wysin, Liniewo parish, site 2. Pottery material found loosely distributed: a — decorated fragment of vessel, b — fragment of the bottom of vessel, c — fragment of a bowl

2. Zabytki metalowe

Na cmentarzysku wysińskim wyroby metalowe spotykano już w okresie międzywojennym w trakcie przypadkowych odkryć. Brak jednak o nich bliższych danych. W grobie nr 1 odkryto natomiast 4 ułamki stopionych i zniekształconych przedmiotów metalowych (tabl. I a—c), wśród których wyróżnić można fragment pochodzący przypuszczalnie od bransolety brązowej (tabl. I c). Stan zachowania tych przedmiotów nie pozwala na bliższe określenie ich formy i chronologii. W toku badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 1971 r. nie odkryto już żadnych zabytków metalowych.

3. Chronologia

W ustaleniu chronologii materiałów ze stanowiska nr 2 w Wysinie dużą trudność sprawia zły stan zachowania zarówno grobów, jak i ich wyposażenia: ceramiki i wyrobów metalowych, spowodowany zniszczeniem cmentarzyska. Chronologię oprzeć można jedynie na pewnych cechach obrządku pogrzebowego oraz na ceramice.

Cechą charakterystyczną — jak już starałem się wyżej wykazać — jest wielkość cmentarzyska, typowa zwłaszcza dla cmentarzysk z okresu Hallstatt C, i różnorodność obrządku pogrzebowego, tj. występowanie grobów skrzynkowych obok obwarowanych i prawdopodobnie popielni-

cowych oraz liczebna przewaga grobów obwarowanych nad skrzynkowymi. Cechy te przemawiają za datowaniem cmentarzyska na starszą fazę okresu halsztackiego.

Wśród ceramiki znaczący jest niewielki udział naczyń dwustożkowych i mis z wklęsłą szyjką, charakterystycznych dla okresu Hallstatt C. Niemniej jednak formy naczyń i pokryw oraz zdobnictwo przeważającej części materiału typowe są dla tego okresu. Znajdują też odpowiedniki w okresie Hallstatt D i we wczesnym i środkowym okresie lateńskim. Za datowaniem na starszą fazę okresu halsztackiego przemawia jednak występowanie płaskich pokryw. Natomiast obecność pokryw czapkowatych uznać można za najmlodszy element ceramiki wysińskiej, co zbliża ją do uzyskanej na cmentarzysku gościńskim. Nieznaczny udział typowych naczyń dwustożkowych, brak pokryw obejmujących w zestawieniu z dość licznym występowaniem ceramiki czernionej i odkryciem pokrywy czapkowatej przemawia, moim zdaniem, za datowaniem materiału na młodszą część okresu Hallstatt C i początek okresu Hallstatt D.

Zakończenie

Dzięki pomocy miejscowej ludności udało się w pełni zweryfikować znane z literatury stanowiska archeologiczne w Wysinie, wzmiankowane już w 2 połowie XIX w. Na terenie tej wsi odkryto wówczas 4 cmentarzyska kultury łużyckiej i wschodniopomorskiej.

Najstarszym z nich jest cmentarzysko na stanowisku nr 2. Pozostałe, oprócz stanowiska nr 1, o którego chronologii nie wiemy nic pewnego, są z pewnością młodsze i reprezentują już kulturę wschodniopomorską. Większość stanowisk położona jest na krawędzi wysoczyzny, na wschodnim brzegu Wietcisy. Szeroka w tym miejscu dolina z pewnością była czynnikiem sprzyjającym osadnictwu, prawdopodobnie w związku z możliwością wypasu bydła na nadrzecznych łąkach. Przemawia za tym obecność pięciu stanowisk w Wysinie, usytuowanych na lewym, wschodnim brzegu Wietcisy (lub — jak w przypadku stanowiska nr 1 — w jego pobliżu) oraz jednego stanowiska na brzegu zachodnim, w Lubieszynie, gm. Liniewo, datowanych na wczesną epokę żelaza. Ponadto natrafiono na wschodnim brzegu na stanowiska z okresu wpływów rzymskich i wczesnośredniowiecznego. Niestety, brak badań o szerszym charakterze na znanych cmentarzyskach kultury łużyckiej i wschodniopomorskiej w powiązaniu z niewielkim rozpoznaniem archeologicznym tego mikroregionu uniemożliwia rekonstrukcję osadnictwa, jak również pełniejsze poznanie gospodarki ludności zamieszkującej omawiany mikroregion we wczesnej epoce żelaza.

Prezentowane w niniejszym opracowaniu materiały z cmentarzyska na stanowisku nr 2 w Wysinie wskazują na znaczny zasięg tego obiektu.

Zniszczenie cmentarzyska uniemożliwia dokładną analizę uzyskanych materiałów zabytkowych i ich jednoznaczną interpretację, co w znacznym stopniu obniża wartość odkryć. Niemniej jednak wskazać można na zróżnicowanie form grobów i dominację grobów obwarowanych. Brak pokryw obejmujących oraz klasycznych naczyń dwustożkowych, w zestawieniu ze znacznym udziałem ceramiki z czarną powierzchnią i wystąpieniem pokrywy czapkowatej, zbliża to cmentarzysko do nekropoli znanych ze Stężycy i Gościcina, a więc do cmentarzysk pochodzących z końca starszej fazy i początków fazy młodszej okresu halsztackiego. Szereg form ceramicznych wykazuje analogie sięgające okresu Hallstatt D oraz wczesnego i środkowego okresu lateńskiego. Wskazuje to na znaczne wpływy kultury łuzyckiej i długotrwałość form i zdobnictwa ceramiki, występujących nadal w kulturze wschodniopomorskiej.

Dość ubogie wyposażenie w bogato zdobioną ceramikę i wyroby metalowe przemawia raczej za niewielkim stopniem zróżnicowania społecznego i ogólnie nikłym bogactwem użytkowników omawianego cmentarzyska, usytuowanego nad niewielką rzeczką, w głębi Wysoczyzny Kaszubskiej, z dala od morza i doliny Wisły.

JANUSZ TADEUSZ PODGÓRSKI

ARCHAEOLOGICAL MATERIAL FROM A LUSATIAN CULTURE CASHUBIAN GROUP CEMETERY AT WYSIN, LINIEWO PARISH, SITE 2

Summary

The cemetery at site 2 in Wysin, Liniewo parish, is situated about 2.1 km. to the NW of the church in the village, close to the boundary between Wysin and Skrzydlówko, on the east bank of the River Wietcisa. Graves were found on this site already in the XIX and at the beginning of the XX century, during the period between the wars and after the II World War. No detailed informations is available on these discoveries. Further graves were uncovered in: 1965 (grave No. 1), 1968 (grave No. 2) and 1971 (grave No. 4). In 1971, the Archaeological Museum in Gdańsk carried out salvage excavations in the cemetery, during which 21 objects (Nos. 4—24) were found in an area of about 215 m². The cemetery is identical with sites Nos. 2 and 5 at Wysin, mentioned in L. J. Łuka's paper *East Pomorze Culture in Gdańsk Pomorze*, V. I. Ossolineum 1966.

Apart from site 2, a further 3 Lusatian and East Pomorze Culture cemeteries were located at Wysin, these being known from archaeological literature (sites 1, 3, 4), and new sites (5—7) were discovered, these originating from the early Iron Age, as well as the Roman and Early Mediaeval Ages.

The cemetery at site 2 occupies an extensive area of about 200 m (E—W) in length and about 60—100 m (N—S) in width, the whole being about 1.5 — 2 hectares. It thus constitutes one of the biggest known cemeteries from the early Iron

Age. In the terrain examined in 1971, the graves were very densely situated (9,5 graves per 1 ar). Taking into account the lowest average obtained from other early Iron Age cemeteries examined (i.e. 2 graves per ar), it can be estimated that the cemetery might have contained about 300-400 graves. The graves were arranged in 2 lines on the NE-SW axis, the eastern line consisting of several rows of graves. It should be underlined that the cemetery had suffered considerable damage as the result of the cultivation of the field for many years, and the fact that the graves were only below a thin layer of earth. The damage to the graves and their contents renders analysis of the material very difficult.

Of the 23 graves discussed in the paper and originating from site 2 at Wysin, 3 were chest graves (Nos. 1, 2, 4), 15 encased graves (Nos. 5, 6, 8-16, 19-22), 4 probable urn graves (Nos. 7, 18, 23, 24) and 1 object completely destroyed (No. 17), see Table 1. There is no accurate data on the construction of the chest graves discovered by chance. Only that of grave No. 2 is known, this being built of 7 sandstone slabs set in a square. This contained several (at least 3) urns. In the group of encased graves, we can distinguish with regular encasing: oval or circular (Nos. 5, 6, 8, 10-12, 14, 15, 19) and with irregular encasing (Nos. 9, 13, 16, 20-22). Grave No. 19 with an oval grave chamber and enclosing stones, similar to the construction of chest graves, was a specific case. The irregularly encased graves were small and damaged. Included in the group of urn graves were burials represented by agglomerations of broken pots and burnt human bones, but lacking in stones.

The cemetery contained various forms of graves: chest graves alongside encased and urn graves, with a predominance of encased graves (15). The three chest graves were excavated solely by chance. In view of the damage to the cemetery and lack of anthropological studies, it was difficult to state the number of urns and number of burials in the graves. Some graves, e.g. Nos. 1, 2, 10 can be considered to be family graves, whereas No. 4 contained only one urn. An interesting burial was that of grave No. 19, in which there was also one urn broken into 2 parts which, together with the inside of the grave chamber, contained burnt human bones. Grave No. 12, on the other hand, contained bones inside and at the side of the cover, which was upside down. These constitute interesting additions to the interment customs adopted by the users of the cemetery. In 6 cases, the urns were placed on sandstone slabs or on flat stones.

The grave furniture can be assessed as poor. There is a predominance of pottery, only in grave No. 1 were there pieces of heat-melted bronze and iron(?) ornaments. Prior to the II World War, some undefined metal artefacts were found, but these have since disappeared. For these reasons, metal artefacts do not afford much to the chronology of the cemetery.

The pottery remains are fragmentary. The only whole items in a vessel from grave No. 1, discovered by chance. It was only managed to glue together or reconstruct 4 vessels from the remaining graves. The following forms can be distinguished in the pottery: urns, urn lids, dishes. The urns are represented by biconical or almost biconical vessels without clearly defined necks (grave No. 1), vessels with bulbous or biconical bellies with smooth bend and fairly short, poorly defined neck (constituting the major part of the pottery), similar vessels with a handle on the bend or with neck clearly defined by a sharp bend from the belly (grave No. 2 and a loose fragment found in grave No. 10). A fragment of an amphora with a handle was also found (grave No. 7). There are three types of lids: flat, inserted, flat or slightly convex with a diagonally, downward bent edge, cap-like lid found in grave No. 2. The bowls include some in the shape of part of a sphere with a straight or inbent edge, and those with a concave

neck. In view of the poor state of preservation of the material, it is difficult to note whether these items were used as lids, or bowls as such. For the same reasons, it is difficult to determine the number of bowls in the graves, there are only few fragments — originating, among other things, from mugs, which can be included in this category.

The major part of the pottery has a brown, brick-brown or grey-brown surface. There were pots or fragments with a black surface in 10 graves. The ornamentation of the pottery consists of geometric and relief motifs, either separately or combined. The most common of the motifs was the so-called herring-bone consisting of groups of lines or dots, straight and diagonal, there also being circular indentations, grooves and forked relief tubular designs. The pottery from graves Nos. 4 and 24 is particularly richly decorated. In the grooved ornamentation on the surviving fragments from grave No. 24 are the remains of a whitish mass which, in the opinion of L. Kentzer who carried out the chemical analysis of this, is not incrustation. Some vessels have handles set on a level with the bend of the belly. In one case (grave No. 20), a fragment of a broken-off handle — this probably in some ritual — was found.

It is difficult to give the chronology of the material because of the poor state of the object and the artefacts themselves. This was determined on the basis of the size of the cemetery, diversity of burial ritual (features characteristic particularly of the earlier phase of the Hallstatt period) and the occurrence of pottery forms typical of this phase (biconical vessels without clearly defined neck, or forms with short necks, semicircular bowls and those with concave necks, flat lids, a considerable amount of blackened pottery). The latest chronological limit is determined by the cap-like cover from grave No. 2. For these reasons, the material presented can be dated as the younger part of the Hallstatt C and beginning of the Hallstatt D periods.